

*Etnička distanca i etnički i rodni stereotipi mladih na jugu Srbije
(u Vranju, Preševu i Bujanovcu)*

SADRŽAJ

Metodologija istraživanja

Uvod

Problem istraživanja

Ciljevi istraživanja

Hipoteze

Varijable

Instruemnt

Plan obrade podataka

Uzorak

Prikaz i analiza rezultata

Opis nalaza o pojedinim stavkama skale etničke distance

Prikaz ukupne etničke distance

Rangovi prihvatanja unutar kriterijuma

Rangovi kriterijuma za svaki narod

Značajnost razlika u pogledu distanciranja za svaki narod između tri grupe ispitanika/ca

Uticaj nezavisnih varijabli na distanciranje

Etnički stereotipi

Rodni stereotipi

Rezime

Metodologija istraživanja

UVOD

Ovo istraživanje bavi se etničkom distancom i etničkim i rodnim stereotipima mladih srpske, albanske i romske nacionalnosti na jugu Srbije (u Vranju, Preševu i Bujanovcu) jednih prema drugima kao i njihovim autostereotipima.

Konflikt, naročito između Srba/kinja i Albanaca/ki dosta dugo traje, a posledica je želje obe strane da prisvoje teritoriju na kojoj žive, tvrdeći da na to imaju istorijsko pravo. To je dovelo do raznih pretnji, prinuda, slabe komunikacije, sumnji i neprijateljskog ponašanja. Uviđaju se samo razlike u načinu života, običajima, veri, interesima što dovodi do bujanja nacionalizma (mada ne treba podceniti činejnicu da su brojne vladajuće društvene grupe često njime spretno operisale kako bi lakše manipulisale masom).

Kako nije bilo moguće da obe strane u ovom konfliktu ostvare superioran ishod, on se produžavao u vremenu i širio na nova pitanja čime se povećavao broj negativnih interakcija. I srpska i albanska strana su imale svoje diljeve po mnogo čemu slične ali ne i uskladive; obe su pretendovale na iste položaje (društvene i političke) a i nastojale da drugu spreče da zauzme iste; obe su tvrdile da su ugrožene od druge strane. Usled uključenosti u konflikt, kod obe strane vlada uverenje da su oni drugi krivci za aktuelnu situaciju, obe se međusobno distanciraju, pripadnici „drugih“ se smatraju manje vrednim i „boje“ negativno.

Nakon okončanja NATO intervencije na SRJ, došlo je do prelivanja nasilja sa KiM na jug Srbije, područje sa visokim procentom albanskog življa. U Pčinjskom okrugu, kome pripadaju opštine Vranje, Bujanovac i Preševu, danas živi 245 000 stanovnika, i to 60.4% Srba/kinja, 26.5% Albanaca/ki, 5.7% Roma/kinja i 4.4% Bugara/ki. To je bio i period najzaostrenijih međunacionalnih odnosa.

Raznim projektima nastojalo se i nastoji se da se tenzije ublaže i da se promoviše suživot kao rešenje, jer on podrazumeva partnerstvo bez isključivosti. Cela situacija dodatno dobija na značaju kada se istakne podatak da je u svim dosadašnjim istraživanjima međunacionalnih odnosa, te stereotipa i distance u našoj zemlji, ustanovljeno da se od svih etničkih grupa najviše odbacuju Albanci/ke i da se upravo oni najnegativnije opisuju, a da su drugi na lestvici Romi/kinje. Ovaj podatak gotovo da nije proveravan upravo na jugu, gde Albanaca/ki (sa izuzetkom Kosova i Metohije) kao i Roma/kinja ima u najvećem broju.

Takođe, ovo je izuzetno patrijarhalna sredina u kojoj je položaj žene u sve tri zajednice (srpskoj, albanskoj i romskoj) veoma težak i na dosta načina sličan. Ona je uglavnom usmerena na kuću, dok je u javnom i političkom životu gotovo nema. Situacija je nešto povoljnija u Vranju, kao gradu, ali se drastično menja u Bujanovcu te Preševu.

PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Osnovni problem ovog istraživanja jeste etnička distanca i etnički i rodni stereotipi mlađih srpske, albanske i romske nacionalnosti na jugu Srbije (u Vranju, Preševu i Bujanovcu) jednih prema drugima kao i njihovim autostereotipima.

CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj istraživanja je dobijanje slike etničkog distanciranja mlađih srpske, albanske i romske nacionalnosti na jugu Srbije (u Vranju, Preševu i Bujanovcu) i heterostereotipi o njima. Zbog specifičnog položaja žene u ovim zajednicama istraživanje za cilj ima i dobijanje slike žene u ove tri zajednice.

Dobijene podatke objasnićemo za sve tri opštine pojedinačno.

1. Utvrditi međusobnu etničku distancu Srba/kinja, Albanaca/ki i Roma/kinja iz sve tri opštine
2. Utvrditi uticaj nezavisnih varijabli (pol i mesto boravka) na distanciranje od drugih naroda i njihovo tipiziranje
3. Utvrditi etničke stereotipe Srba/kinja, Albanaca/ki i Roma/kinja iz sve tri opštine jednih prema drugima
4. Utvrditi autostereotipe Srba/kinja, Albanaca/ki i Roma/kinja iz sve tri opštine
5. Utvrditi stereotipe Srba/kinja, Albanaca/ki i Roma/kinja iz sve tri opštine prema ženama u svojoj i drugim zajednicama

HIPOTEZE

H1: Prepostavlja se postojanje visoko izražene etničke distance Srba/kinja prema Albancima/kama i obrnuto, dok je distanca u odnosu na Rome/kinje obe strane manja

Istraživanja pokazuju da među narodima postoji etnička distanca naročito ako su dolazili u međusobnu interakciju, kao i to da se u našoj zemlji, najviše od svih etničkih grupa odbacuju Albanci/ke i da se upravo oni najnegativnije opisuju, a da su drugi na lestvici Romi/kinje.

H2: Prepostavlja se da će etnička distanca Roma/kinja prema Albancima/kama i Srbima/kinjama biti zavisna od mesta boravka

I pored visokog procenta Albanaca/ki i Roma/kinja u Pčinjskom okrugu oni nisu ravnomerno raspoređeni po mestima u kojima vršimo istraživanje što ukazuje da su između ova tri naroda postojali i postoje različiti kulturno-istorijski kao i različiti privredno-ekonomski uticaji, te da su međusobna iskustva različita.

Romi/kinje su narod bez svoje države za koje je karakteristično stapanje sa predstavnicima većinske zajednice, uz delimično očuvanje svog identiteta (jezik, običaji). S obzirom da u Vranju osim Srba/kinja ima i oko 5% Roma/kinja i oko 0.3% Albanaca/ki prepostavlja se manja distanciranost Roma/kinja od Srba/kinja i manje negativna tipizacija a veća prema Albancima/kama. U Preševu Albanci/ke čine oko 88% stanovništva, Srbi/kinje oko 9% a Romi/kinje 2.4% pa se očekuje pozitivnija slika i manja distanca u odnosu na Albance/ke nego na Srbe/kinje. U Bujanovcu je brojčani odnos ove tri nacije najujednačeniji pa se i očekuje najuravnoteženija slika o distanciranju Roma/kinja od druga dva naroda.

H3: Prepostavlja se da će heterostereotipi mladih srpske, albanske i romske nacionalnosti biti negativni i uniformni, odnosno da će veliki broj ispitanika/ca označiti iste osobine kao karakteristične za predstavnike svoje, odnosno drugih nacija

U istraživanjima koja su do sada rađena primećena je dominacija pripisivanja socijalno nepoželjnih osobina Albancima/kama gde se oni opisuju kao složni/e ali podmukli/e, zaostali/e, zatvoreni/e, mrze druge narode i Romima/kinjama kao prljavom, lenjom, zaostalom ali muzikalnom, bezbrižnom narodu. Srbi/kinje se opisuju veoma slično od strane Albanaca/ki.

H4: Prepostavlja se da će autostereotipi mladih srpske, albanske i romske nacionalnosti biti pozitivni i da će ih karakterisati uniformnost

Gotovo da nema etničke grupe koja ne pokazuje crte narcizma, što za posledicu ima negativen heterostereotipe i naravno, pozitivne autostereotipe. Dugogodišnji konflikti Srba/kinja i Albanaca doveli su do maksimalnog intenziviranja stereotipa bez obzira na njihov predznak. Pri opisu svog naroda gotovo po pravilu se koriste pozitivne osobine. Odsustvo konflikta na relacijama Srbi/kinje – Romi/kinje i Romi/kinje – Albanci/ke verovatno će uticati i na pozitivniju sliku jednih o drugima.

H5: Prepostavlja se da će ispitanici/ce Srbi/kinje, Albanci/ke i Romi/kinje iz sve tri opštine okarakterisati svoj pol pomoću atributa za koji ulaze u pozitivan stereotip muške/ženske uloge s tim da će stereotip o ženskoj ulozi biti patrijarhalniji

U sve tri kulture obuhvaćene istraživanjem, muške osobine se tradicionalno vrednuju kao superiome u odnosu na ženske. Slično tome, očekuje se da muškarci i žene ispoljavaju suprotne karakteristike što rezultira u rodnim stereotipima preuveličavanjem stvarnih fizičkih, društvenih i psiholoških razlika među polovima.

H6: Prepostavlja se postojanje veze između etničkog distanciranja i učestalosti pripisivanja karakternih atributa. Očekuje se da će povećano distanciranje od određene etničke grupe dovesti do negativnih stereotipa.

Etnička distanca predstavlja konativnu komponentu nacionalnih stavova a nacionalni stereotip kognitivnu. Dakle, čine strukturu nacionalnih stavova. Ovi stavovi, kako smatraju mnogi istraživači mogu se opisati najbolje pomoću kognitivnih, konativnih i afektivnih saržaja. Slika o naciji, dakle obuhvata tri aspekta. Takođe, smatramo da su osnovne komponente nacionalnih stavova međusobno povezane jer su one elementi strukture nacionalnih stavova. S druge strane, etnička distanca i nacionalni stereotipi se smatraju i indikatorima i oblicima predrasuda. Ukoliko se utvrdi da je učestalost pripisivanja negativnih atributa u vezi sa odbacivanjem socijalnih odnosa, tada smatramo da se radi o etničkoj predrasudi. Na osnovu ovih razmatranja očekujemo da ćemo utvrditi povezanost etničke distance i etničkih stereotipa.

VARIJABLE

NEZAVISNE VARIJABLE

- Pol** – ova osobina je određena preko prirodnih modaliteta: muški i ženski
- Mesto boravka** – ispitanici/ce su podeljeni/e u tri kategorije: stanovnici/e Vranja, Bujanovca i Preševa
- Nacionalnost** – ova varijabla je određena preko sledećih kategorija: srpska, albanska, romska

ZAVISNE VARIJABLE

- Etnička distanca** pojам socijalne instance je prvi definisao Park kao „stepen i meru razumevanja i intimnosti koji karakterišu predsocijalne i socijalne odnose uopšte“. Za merenje distance u ovom istraživanju korišćena je modifikovana Bogardusova skala koja sadrži 11 vrsta socijalnih odnosa, poređanih od onog sa najmanjim stepenom distance (najveća bliskost) do najvećeg stepena (najmanja distanca).

Pri izboru stavki se vodilo računa o tome da one budu u skladu sa aktuelnim dešavanjima na ovom prostoru kako bi u što većoj meri odslikale realne odnose

2. Etnički stereotipi – osobine koje pripadnici/e jednih etničkih grupa pripisuju pripadnicima/ama drugih etničkih grupa (heterostereotipi) ili svojoj (autostereotipi) i to ne individualno već upravo zato što su članovi/ice grupa za koje se osobine prepostavljaju.

Etnički stereotipi su u ovom istraživanju imali i funkciju olakšavanja shvatanja smisla opredeljivanja na skali socijalne distance.

3. Rodni stereotipi – Rodni stereotip je predodređen set stavova i ponašanja za koji se veruje da je tipičan za sve muškarce ili sve žene. Stereotipi o rodu prepostavljaju da postoje samo dva roda: muški i ženski. Oni takođe prepostavljaju da su svi muškarci i žene heteroseksualni i da je rod određen ili povezan sa seksualnošću osobe. Zbog preovladavanja nuklearne porodice u našem društvu, uloge oca i majke su takođe ključne determinante rodnih identiteta jer se dete stereotipno identificuje sa jednim roditeljem i vidi drugog kao model budućeg partnera/ke. U mnogim kulturama, muške osobine se tradicionalno vrednuju kao superiorne u odnosu na ženske. Ovi stereotipi su problematični jer ne uzimaju u obzir stvarne raznolikosti rodova i seksualnosti u ljudskoj populaciji. U stvari, rodne različitosti postoje mnogo više kao suptilne razlike koje rezultiraju u kombinovanim ženskim i muškim karakteristikama u svakoj osobi nego kao binarna opozicija dva roda.

Muški pol se opisuje kao agresivniji, bezosjećajniji, nezavisniji, objektivniji, dominantniji i aktivniji. Žene su pasivnije, pričljivije, nežnije i osećajnije. Istraživanja su pokazala da rodni stereotipi snažno utiču na interpretaciju muškog i ženskog ponašanja. Čest je slučaj da se isto ponašanje kod muškaraca i žena tumači na potpuno različite načine. Studije su pokazale da se, na primer, dostignuća jednog muškarca najčešće pripisuju njegovoj sposobnosti, dok se u slučaju žene pripisuju njenom naporu ili sreći. Na osnovi fizičkih i psihičkih karakteristika kao posledica određenog pola, kreiraju se tzv. društvene uloge koje za sobom povlače i niz stereotipiziranih radnji i ponašanja. Stoga postoje podele na ženskai muška zanimanja, na ženske i muške aktivnosti...

Stereotipizacija uloge žene je sveprisutna u školskim udžbenicima, medijima, prilikom zapošljavanja i drugim javnim sferama. Vrlo često i žene same održavaju takva mišljenja, ne uviđajući, možda, suštinu problema i štetnost posledica takve diskriminacije, koju čak i ne prepoznaju kao takvu.

INSTRUMENT

Opšti karakter istraživanja je deskriptivni i eksplikativni. Želimo da opišemo etničke i rodne stereotipe koje pripadnici/ce srpske, romske i albanske nacionalnosti imaju prema sebi i drugima, i da kroz kompariranje grupa ispitanika/ca i analizu korelata dođemo do nekih tumačenja i objašnjenja dobijenih rezultata.

U tu svrhu primenio se upitnik koji se sastoji iz više delova:

1. U prvom delu se nalaze pitanja kojima se dobijaju osnovni, opšti podaci o ispitaniku/ci (pol i mesto boravka). Podaci o mestu boravka se dobijaju na osnovu indirektnih podataka (mestu ispitivanja a ne traže se od ispitanika/ca)

2. Drugi deo čini modifikovana Bogardusova skala distance koju smo konstruisali za potrebe ovog istraživanja. Njome ćemo utvrditi etničko distanciranje mladih romske, srpske i albanske nacionalnosti. Sastoji se od 11 ponuđenih odnosa, prihvatanje svakog ponuđenog odnosa vrednuje se jednim bodom sem poslednjeg čije se odbijanje boduje jednim bodom a prihvatanje nulom. Maksimalan broj poena je 11 i znači odsustvo distance, a minimalan 0 i znači potpunu distancu.

Odnosi su formulisani u obliku tvrdnji:

1. Da stupim u brak	7. Da budu ravnopravni u organima lokalne samouprave
2. Da budemo prijatelji/ce	8. Da rukovodi u mojoj Republici
3. Da mi bude komšija/nica	9. Da imaju autonomiju u mojoj Republici
4. Da mi bude šef/ica	10. Da stalno živi u mojoj Republici
5. Da radimo u istoj firmi	11. Isključio bih ga/je iz moje Republike
6. Da izlazimo na ista mesta u gradu	

3. Treći deo se sastoji od liste 50 atributa među kojima se ispitanici/ce opredeljavati za one koje najbolje opisuju Srbe/kinje, Rome/kinje i Albance/ke

1. Agresivni/e	18. lenji/e	35. sebični/e
2. Borbeni/e	19. lepi/e	36. slobodoljubivi/e
3. Čisti/e	20. mirni/e	37. složni/e
4. Dobrodušni/e	21. miroljubivi/e	38. snalažljivi/e
5. Drski/e	22. mrze druge	39. svađalice
6. Druželjubivi/e	23. nagli/e	40. temperamentni/e
7. Glupi/e	24. napredni/e	41. tolerantni/e
8. Gostoljubivi/e	25. negostoljubivi/e	42. učtivi/e
9. Grubi/e	26. nekulturni/e	43. uobraženi/e
10. Hladni/e	27. nepošteni/e	44. veseli/e
11. Hrabri/e	28. otvoreni/e	45. vole da vladaju
12. Hvalisavi/e	29. podmukli/e	46. vredni/e
13. Inteligentni/e	30. ponosni/e	47. zaostali/e
14. Iskreni/e	31. praktični/e	48. zatvoreni/e
15. kukavice	32. prljavi/e	49. zavidni/e
16. kulturni/e	33. razumni/e	50. zli/e
17. lakaši/ce	34. ružni/e	

4. Četvrti deo se sastoji od liste 50 atributa (po 25 osobina za žene odnosno 25 za muškarce među kojima će se ispitanici/ce opredeljivati za one koje najbolje opisuju žene odnosno muškarce.

1. iskrena	18. pažljiva	35. svestran
2. popustljiva	19. moderna	36. spretan
3. humana	20. verna	37. energičan
4. lepa	21. muzikalna	38. avanturista
5. uredna	22. romantična	39. napredan
6. osećajna	23. strpljiva	40. obrazovan
7. štedljiva	24. savesna	41. objektivan
8. nežna	25. primerena	42. društven
9. vredna	26. odlučan	43. sposoban
10. simpatična	27. hrabar	44. sportski tip
11. poštena	28. ambiciozan	45. samoinicijativan
12. vaspitana	29. samopouzdan	46. aktivan
13. gostoljubiva	30. samostalan	47. uporan
14. prijatna	31. snalažljji	48. voli tehniku
15. skromna	32. jaka ličnost	49. duhovit
16. privržena porodici	33. voli sport	50. popularan
17. nemametljiva	34. požrtvovan	

Neupotrebљivi upitnici su zamenjeni rezervnim.

Upitnici su na srpskom i albanskom jeziku.

PLAN OBRADE PODATAKA

Etnička distanca će se analizirati kvalitativno i kvantitativno. Rezultatai obuhvataju:

1. opis nalaza o pojedinim stavkama skale etničke distance
2. prikaz ukupne etničke distance
3. rangovi prihvatanja unutar kriterijuma
4. rangovi kriterijuma za svaki narod
5. statistička značajnost razlika u pogledu distanciranja za svaki narod između tri grupe ispitanika/ca
6. uticaj nezavisnih varijabli na distanciranje

Etnički stereotipi će se analizirati kvalitativno i kvantitativno. Rezultati obuhvataju:

1. procenat pripisanih karakteristika svom narodu i njihovo razmatranje
2. procenat pripisanih karakteristika drugim narodima i njihovo razmatranje

Odnos distance i pripisivanja etničkih stereotipa biće određen na osnovu prihvatanja drugih naroda (ukupno i za svaki grad posebno) i učestalosti pripisivanja određenih atributa tom narodu.

Rodni stereotipi će se analizirati kvalitativno i kvantitativno. Rezultati obuhvataju:

1. procenat pripisanih karakteristika svom polu i njihovo razmatranje
2. procenat pripisanih karakteristika suprotnom polu i njihovo razmatranje

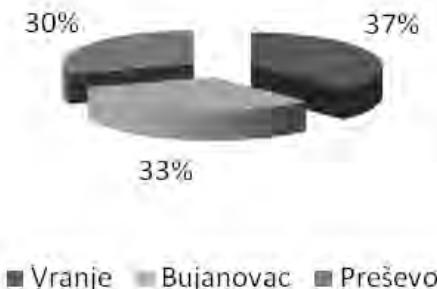
UZORAK

Istraživanje je sprovedeno u periodu od 5. do 14. septembra. U Vranju su ispitivanjem obuhvaćeni/e učenici/e Ekonomsko, Medicinske i Hemijske škole kao i mladi u naselju Gornja Čarsija, u Bujanovcu učenici/e SSŠ "Sveti Sava", SSŠ "Suzai Suroj" i mladi u naselju Južna Morava a u Preševu učenici/e u Tehničkoj školi, Gimnaziji "Skenderbeu" i mladi u naselju Železnička stanica.

Uzorak u ovom istraživanju čini 224 mladih srpske, albanske i romske nacionalnosti iz tri opštine na jugu Srbije – Vranje, Preševo i Bujanovac. Ispitanici/ce su mladi starosti 17 i 18 godina.

- u Vranju 84 Srba/kinja i Roma/kinja,
- u Bujanovcu 73 Srba/kinja, Albanaca/ki i Roma/kinja a
- u Preševu 67 Albanaca/ki, Srba/kinja i Roma/kinja

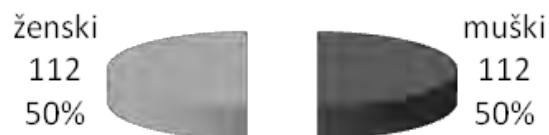
Grafikon 1: Mesto boravka

Uzorak je ujednačen po polu, ukupno 112 mladića i 112 devojaka i to:

- u Vranju 42 mladića i 42 devojke
- u Bujanovcu 36 mladića i 37 devojaka
- u Preševu 34 mladića i 33 devojke

Grafikon 2: Pol ispitanika/ca

Grafikon 2a: Pol ispitanika/ca - Vranje

Grafikon 2b: Pol ispitanika/ca - Bujanovac

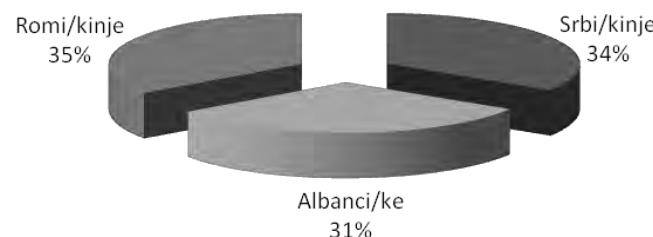
Grafikon 2c: Pol ispitanika/ca - Preševo

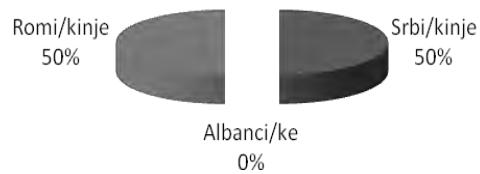
Uzorak je ujednačen po nacionalnoj pripadnosti ispitanika/ca i to:

- u Vranju 42 Srba/kinja i 42 Roma/kinja,
- u Bujanovcu 21 Srba/kinja, 29 Albanaca/ki, 23 Roma/kinja a
- u Preševu 41 Albanaca/ki, 13 Srba/kinja i 13 Roma/kinja

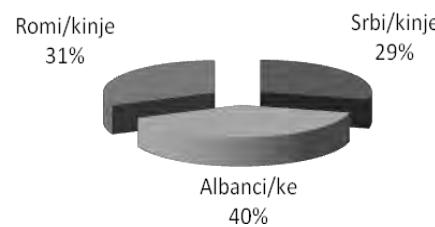
Grafikon 3: Nacionalna pripadnost

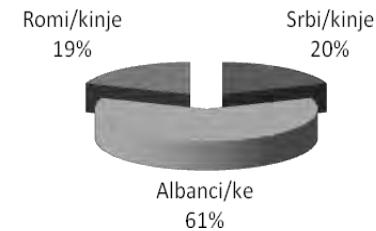
Grafikon 3a: Nacionalna pripadnost - Vranje

Grafikon 3b: Nacionalna pripadnost - Bujanovac

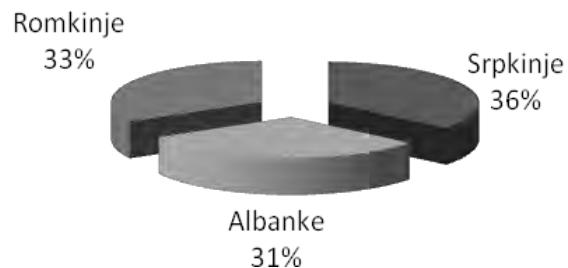
Grafikon 3c: Nacionalna pripadnost - Presevo

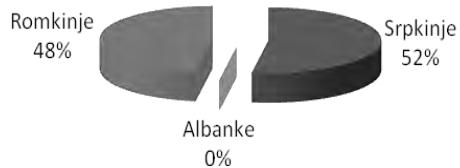
S obzirom da se istraživanje bavi položajem žene u društvu, posebna pažnja je posvećena njihovoj ravnopravnoj zastupljenosti, i to:

- u Vranju 22 Srpkinje i 20 Romkinja,
- u Bujanovcu 11 Srpkinja, 16 Albanki i 10 Romkinja
- u Preševu 7 Srpkinja, 19 Albanki 7 Romkinja

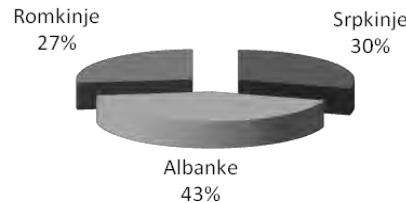
Grafikon 4: Rodna pripadnost

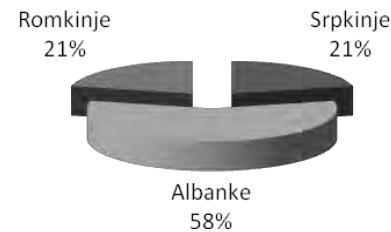
Grafikon 4a: Rodna pripadnost-Vranje

Grafikon 4b: Rodna pripadnost-Bujanovac

Grafikon 4c: Rodna pripadnost-Preševo

PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA

Etnička distanca je analizirana kvalitativno i kvantitativno. Rezultati obuhvataju:

1. opis nalaza o pojedinim stavkama skale etničke distance
2. prikaz ukupne etničke distance
3. rangovi prihvatanja unutar kriterijuma
4. rangovi kriterijuma za svaki narod
5. statistička značajnost razlika u pogledu distanciranja za svaki narod između tri grupe ispitanika/ca (t-test)
6. uticaj nezavisnih varijabli na distanciranje (analiza varijanse)

1. OPIS NALAZA O POJEDINIM STAVKAMA SKALE ETNIČKE DISTANCE

Rezultate etničke distance prikazaćemo kroz prihvatanje na pojedinim odnosima odvojeno, odnosno svaki odnos prema drugim narodima prikazaćemo posebno. Rezultati za prvi ponuđeni odnos: „Da stupim u brak“ prikazani su u tabeli 1:

Tabela 1: Prihvatanje na kriterijumu „Da stupim u brak“

Da stupim u brak	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	52	48	31	38	26	30
Albanci/ke	17	16	33	41	45	52
Romi/kinje	39	36	17	21	15	17
ukupno	108	100	81	100	86	100

Iz prikazane tabele se može videti da ispitanici/ce u najvećem procentu prihvataju Srbe/kije kao bračne partnere, potom Albance/ke i Rome/kinje. Albanci/ke se u najvećem procentu kao bračni partneri prihvataju u Preševu, Srbi/kinje i Romi/kinje u Vranju što je u skladu i sa proporcionalnom zastupljenosću u ukupnom stanovništvu.

Najveće odbijanje beleži se u spremnošću mladih iz Vranja da sklope brak sa Albancem/kom. Odbijanje braka je verovatno posledica sukoba ova dva naroda duži niz godina unazad. Ali da je još faktora od uticaja na ovakvu odluku govori i jedna opšta nespremnost za ovakav bliski odnos sa prednicima drugih naroda iz okruženja.

Brak kao izraz najveće bliskosti podrazumeva i dosta drugih interakcija sa grupom kojoj partner/ka pripada. Rat, stradanja, istorijsko nasleđe, izraženo neprijateljstvo, razlike u veri i u kulturi su svakako činio koji su ove narode dosta udaljili. Zatvaranjem u svoj nacionalni krug usled osećanja sopstvene nacionalne ugroženosti nastoji se očuvati i jedan i drugi identitet (lični i nacionalni).

U tabeli 2. Prikazani su rezultati na kriterijumu druženja sa pripadnicima druge nacije kao sa prijateljem/icom:

Tabela 2: Prihvatanje na kriterijumu “Da budemo prijatelji/ce”

Da budemo prijatelji/ce	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	70	41	33	37	41	33
Albanci/ke	37	22	25	28	53	43
Romi/kinje	62	37	31	35	30	24
ukupno	169	100	89	100	124	100

Iz prikazanih rezultata se vidi da je najveći procenat prihvatanja druženja, prijateljstva u odnosu na Srbe/kinje, zatim Rome/kinje i potom Albance/ke. Ovi rezultati nisu možda toliko iznenađujuć ako se ima u vidu broj interakcija koje pripadnici ovih naroda imaju međusobno na ovom području. Ipak, mogu se uočiti razlike u poduzorcima.

Ispitanici/ce iz Vranja odbacuju ponuđeni odnos sa Albancima/kama u manjoj meri od prethodnog, ali procentualno više od stanovnika/ca Bujanovca i Preševa, dok ponuđeni odnos sa Romima/kinjama prihvataju više nego u druga dva mesta.

Romi/kinje se najčešće odbacuju u Preševu, a zatim u Bujanovcu dok je odbacivanje u Vranju najmanje. Čini se da je opredeljivanje zavisi lo od procentualne zastupljenosti naroda u okruženju i broja svakodnevnih interakcija. Ipak, Srbi/kinje su najmanje spremni na ulazak u ovakve odnose što može da ukazuje na to da oni na ovom području ipak imaju “strah” od narušavanja ličnih i nacionalnih (psiholoških) granica.

U sledećoj tabeli biće prikazani kriterijumi stanovanja u susedstvu:

Tabela 3: Prihvatanje na kriterijumu “Da mi bude komšija/nica”

Da mi bude komšija/nica	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	68	41	37	42	45	36
Albanci/ke	36	22	20	22	48	39
Romi/kinje	61	37	32	36	31	25
ukupno	165	100	89	100	124	100

Ovi rezultati pokazuju da je redosled prihvatanja sličan kao i na prethodnim kriterijumima. Ponovo se najviše prihvataju Srbi/kinje, pa Romi/kinje pa Albanci/ke. Najučestalije prihvatanje Albanaca/ki je zabeleženo u Preševu gde je to i realnost, kao i Roma/kinja u Vranju. Potpuno ne prihvatanje „komšija/nica“ je posledica multikulturalnosti bez interkulturalnosti (suživot bez interakcija) jer narodi uglavnom žive u posebnim delovima grada.

Stanovanje u susedstvu podrazumeva veći stepen distance nego prijateljstvo, pa se očekivalo da će veći procenat ispitanika/ca pre prihvati ovaj odnos od prethodnih ali se to nije desilo. Ovo bi se moglo objasniti činjenicom da stanovanje u susedstvu podrazumeva suživot na istoj teritoriji što provocira osećaj ugroženosti. Prijateljstvo se, pak, može ostvariti i bez toga pa zato i smatramo da razlike na ova dva kriterijuma potiču najverovatnije iz ovog razloga. Moguće je da se o pripadniku nekog naroda u prvoj situaciji (izbor prijatelja/ice) više razmišljalo o njemu kao pojedincu sa njegovim vrlinama i manama, a da je u drugom slučaju on pre svega viđen kao predstavnik određene etničke grupe.

U narednoj tabeli prikazaćemo odnos prihvatanja/odbijanja pripadnika/ca druge nacije za prepostavljenog/u na poslu:

Tabela 4: Prihvatanje na kriterijumu “Da mi bude šef/ica”

Da mi bude šef/ica	Vranje		Bujanovac		Preševu	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	53	47	44	38	36	34
Albanci/ke	15	13	39	33	46	43
Romi/kinje	45	40	34	29	24	23
ukupno	113	100	117	100	106	100

Iz tabele možemo zaključiti da pripadnici/e drugih naroda nisu baš rado viđeni kao nadređeni/e na poslu. Prepostavljeni/a na poslu je osoba na hijerarhijski višem nivou te kao takav/va neko ko kažnjava, naređuje, upravlja. Kako rad za čoveka predstavlja mogućnost zaovolenja mnoštva potreba, od egzistencijalnih do potrebe za samoaktuelizacijim, prepostavlja se da bi to bilo onemogućeno prisustvom pripadnika/ca druge nacije na mestu prepostavljenog/e jer bi time bilo narušeno osećanje sigurnosti. Pozicija prepostavljenog/e podrazumeva, obično, i viši stepen stručnosti i sposobnosti, te “dozvoliti” da je zauzme pripadnik/ca drugog naroda značilo bi ugrožavanje slike o sebi kao “superiomoj i boljoj naciji”.

U narednoj tabeli prikazaćemo odnos dobijen na kriterijumu zajedničkog rada u istoj firmi:

Tabela 5: Prihvatanje na kriterijumu “Da radimo u istoj firmi”

Da radimo u istoj firmi	Vranje		Bujanovac		Preševu	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	73	41	68	38	47	35
Albanci/ke	42	24	52	29	53	39
Romi/kinje	63	35	58	33	35	26
ukupno	178	100	178	100	135	100

Na ovom kriterijumu beleži se do sada najveće prihvatanje drugih naroda. Brak, prijateljstvo i rad tretiraju se za važne životne potrebe, pa uspeh u ovim oblastima predstavlja reper ukupnog životnog zadovoljstva i zadovoljenja potreba svakog čoveka. U današnjoj situaciji, situaciji pogoršanih odnosa među narodima zadovoljenje svih potreba je usmereno uglavnom na pripadnike/ce svoje nacije. Zato ovakav rezultat pomalo iznenađuje ili ohrabruje. Međutim, ako se ima u vidu da pripadnici/e različitih naroda na ovom području tradicionalno rade (radili su) zajedno to se moglo i prepostaviti.

Tabela 6. sadrži podatke dobijene na kriterijumu prihvatanja drugih naroda za izlaženje na ista mesta u gradu:

Tabela 6: Prihvatanje na kriterijumu “Da izlazimo na ista mesta u gradu”

Da izlazimo na ista mesta u gradu	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	68	44	32	44	22	24
Albanci/ke	30	20	18	25	44	48
Romi/kinje	55	36	22	31	26	28
ukupno	153	100	72	100	92	100

Do sada ustaljeni redosled prihvatanja susrećemo i na ovom kriterijumu. Najviše se u ukupnom skoru prihvataju Srbi/kinje, pa Romi/kinje pa Albanci/ke, sa izuzetkom Preševa gde se najviše prihvataju Albanci/ke, pa Romi/kinje i potom Srbi/kinje. Izneneđuje donekle podatak o prihvatanju Roma/kinja u Vranju jer u ovom gradu ne postoji ni jedno mesto gde se tako nešto dešava. Posmatrajući procente ne čini se nemogućim uticati na smanjenje distance, ali se nameće pitanje da li to strane stvarno žele ili se mladi samo deklarativno tako izjašnjavaju ili je pak došlo “novo” vreme da nešto ovako počne da se dešava.

Tabela 7: Prihvatanje na kriterijumu “Da budu ravnopravni/e u organima lokalne samouprave”

Da budu ravnopravni/e u organima lokalne samouprave	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	66	43	42	42	39	34
Albanci/ke	28	18	35	35	48	41
Romi/kinje	58	38	23	23	29	25
ukupno	152	100	100	100	116	100

U tabeli 7. iznešeni su rezultati odlučivanja ispitanika/ca da li su za ili protiv toga da budu ravnopravni/e sa drugim narodima u organima lokalne samouprave. Oni pokazuju da su na tako nešto najmanje spremni Srbi/kinje koji to pravo ne priznaju u istoj meri svim narodima, spremniji su da ga priznaju Romima/kinjama nego Albancima/kama (rezultati iz Vranja).

U tabeli 8. su prikazani rezultati dobijeni na kriterijumu rukovodećeg položaja u Republici:

Tabela 8: Prihvatanje na kriterijumu “Da rukovodi u mojoj Republici”

Da rukovodi u mojoj Republici	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	57	49	53	42	33	32
Albanci/ke	15	13	38	30	48	47
Romi/kinje	44	38	35	28	21	21
ukupno	116	100	126	100	102	100

Iz rezultata se vidi da ispitanici/ce u dosta sličnoj meri (ne) prihvataju učešće drugih naroda u lokalnoj vlasti i na nivou Republike. Procentualno prihvatanje naroda je u skladu sa proporcionalnim odnosom ispitanika/ca različitih nacionalnosti u poduzorcima. Svaka nacija teži stvaranju sopstvene države, drugim rečima nacionalna država oličava naciju. Dozvoliti pripadnicima/ama drugih naroda da rukovode državom, značilo bi njihovo nadiranje u nacionalni prostor, narušavanje osećaja sigurnosti te se puno poverenje daje najradije pripadniku svoje nacije.

Možemo prepostaviti da je lokalni nivo model za viši te je mali broj spreman da i na lokalnu nešto bitno menja.

U tabeli 9. izložićemo rezultate koji odražavaju spremnost ispitanika/ca za prihvatanjem autonomije (kulturne, političke, teritorijalne) drugih naroda u Republici:

Tabela 9: Prihvatanje na kriterijumu “Da imaju autonomiju u mojoj Republici”

Da imaju autonomiju u mojoj Republici	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	65	50	53	42	44	36
Albanci/ke	19	15	38	30	50	41
Romi/kinje	47	36	35	28	28	23
ukupno	131	100	126	100	122	100

Dozvoliti pripadnicima/ama drugih naroda autonomiju je nešto što je u načelu prihvatljivo u višenacionalnim sredinama (Bujanovac i Preševo). Procentualno prihvatanje je u skladu sa proporcionalnim odnosom ispitanika/ca različitih nacionalnosti u poduzorcima. Najspremni/e za davanje autonomije Albancima/kama su npr. Albanci/ke u Preševu a najmanje spremni/e Srbi/kinje iz Vranja koji su pak, spremni da to pravo priznaju Romima/kinjama (od kojih se verovatno ne osećaju teritorijalno ili nekako drugačije ugroženo).

U tabeli 10. izložićemo rezultate koji odražavaju spremnost ispitanika/ca za stalni suživot sa predstvincima/ama drugih naroda:

Tabela 10: Prihvatanje na kriterijumu “Da stalno živi u mojoj Republici”

Da stalno živi u mojoj Republici	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	69	45	56	41	38	32
Albanci/ke	28	18	39	29	49	42
Romi/kinje	56	37	40	30	30	26
ukupno	153	100	135	100	117	100

Rezultati su veoma slični prethodnim. Na zajednički život su najspremniji stanovnici Vranja, ali samo sa Romima/kinjama što čak više ukazuje na njihovu nespremnost za tako nešto. Na zajednički život su spremniji pripadnici multietničnijih sredina.

U tabeli 11. može se videti stvarna spremnost na zajednički život. Mladi Vranja su najradikalniji i više od polovine njih ne bi želelo da živi u istoj državi sa Albancima/kama. Ovaj trend je primetan u sve tri opštine, pa tako bi u Preševu rado iz svoje države “udaljili” Srbe/kinje i Rome/kinje a u Bujanovcu Rome/kinje.

Tabela 11: Prihvatanje na kriterijumu “Isključio bih ga/je iz moje Republike”

Isključio bih ga/je iz moje Republike	Vranje		Bujanovac		Preševo	
	f	%	f	%	f	%
Srbi/kinje	13	18	8	15	16	24
Albanci/ke	42	58	23	43	34	50
Romi/kinje	18	25	22	42	18	26
ukupno	73	100	53	100	68	100

Kako su i na prethodnim kriterijumima najviše odbacivani Albanci/ke, ovaj poslednji je samo potvrda izražene potrebe za nacionalnim zatvaranjem i jednonacionalnim organizovanjem u različitim segmentima života u odnosu na etničku grupu.

*

* *

Primenom skale etničke distance dobili smo rezultate koji idu u prilog našoj pretpostavci da će postojati visoko izražena etnička distanca Srba/kinja prema Albancima/kama i obrnuto, dok je distanca u odnosu na Rome/kinje obe strane manja. Takođe, etnička distanca je zavisna od mesta boravka jer i pored visokog procenta Albanaca/ki i Roma/kinja u Pčinjskom okrugu oni/e nisu ravnomerno raspoređeni po mestima u kojima smo vršili istraživanje što ukazuje da su između ova tri naroda postojali i postoje različiti kulturno-istorijski kao i različiti privredno-ekonomski uticaji, te da su međusobna iskustva različita.

Tako se u Vranju mnogo više odbacuju Albanci/ke nego Romi/kinje. Albanci/ke se najmanje odbacuju u Preševu, a Romi/kinje u Buajnovcu.

2. PRIKAZ UKUPNE ETNIČKE DISTANCE

Prikazaćemo rezultate etničke distance koje smo dobili podelom skale distance na tri kategorije. Prvu kategoriju smo formulisali kao veliku etničku distancu (od 0 do 3 poena), zatim sledi umerena etnička distanca (od 4 do 7 poena) i kategorija male distance (od 8 do 11 poena). Rezultati u tabeli odnose se na procenat ispitanika/ca u svakoj od formiranih kategorija prema svakom narodu. Kao što se vidi, velika distanca se najčešće ispoljava prema Albancima/kama, pa Romima/kinjama i najređe prema Srbima/kinjama.

Tabela 12: Ukupna etnička distanca u %

	ukupno		
	Srbi/kinje	Albanci/ke	Romi/kinje
velika	19	54.3	33.3
umerena	35.2	26.7	39.5
mala	45.7	19	27.2

3. RANGOVI PRIHVATANJA UNUTAR KRITERIJUMA

Tabela 13: Rangovi odbijanja -Vranje, Bujanovac, Preševo

Kriterijum	I rang	II rang	III rang
Da stupim u brak	r	a	s
Da budemo prijatelji/ce	a	r	s
Da mi bude komšija/nica	a	r	s
Da mi bude šef/ica	a	r	s
Da radimo u istoj firmi	a	r	s
Da izlazimo na ista mesta u gradu	a	s	r
Da budu ravnopravni/e u organima lokalne samouprave	a	r	s
Da rukovodi u mojoj Republici	r	a	s
Da imaju autonomiju u mojoj Republici	a	r	s
Da stalno živi u mojoj Republici	a	r	s
Isključio bih ga/je iz moje Republike	a	r	s

U tabeli 13. smo izložili rangove odbijanja pojedinih naroda unutar kriterijuma gledano za celokupan uzorak. Zapaža se, da prvi rang najčešće imaju Albanci/ke (9 od 11 puta) što će reći da bi se sa njima najređe stupalo u ponuđene odnose. Drugi rang imaju najčešće Romi/kinje, premda postoji manja učestalost odbijanja nego Albanaca/ki, ali veća nego prema Srbima koji na 10 od 11 kriterijuma imaju treći rang.

Negativni tretman Albnaca je očekivana posledica višegodišnjeg konflikata njih i Srba/kinja a iz koga je proistekla netrpeljivost, osećanje ugroženosti i nepoverenja.

Romi/kinje su potpuno marginalizovana grupa prema kojoj se ispoljava velika distanca iako za nju nema razloga u istorijskom nasleđu, aktualnim konfliktima ili osećanju teritorijalnih pretenzija radi otcepljivanja. Vrlo verovatno su u pitanju rasne predrasude ponikle iz njihove različitosti (jezik, običaji, izgled). Srbi/kinje se najčešće prihvataju, mada i to nije u potpunosti.

Čini se kao da se ispitanici/ce ponašaju po principu što manja etnička grupa u nekom gradu, veća distanca od nje.

4. RANGOVI KRITERIJUMA ZA SVAKI NAROD

Rangovi kriterijuma (svih 11 ponuđenih odnosa) odnose se na utvrđivanje ranga za svaki kriterijum prema svakom narodu prema kome je utvrđena distanca. Rang listu kriterijuma prema svakom narodu prikazaćemo u tabeli 14. Ona je formirana na osnovu procenta odbijanja ponuđenih odnosa.

Tabela 14: Rangovi kriterijuma za svaki narod

rang	Srbi/kinje	Albanci/ke	Romi/kinje
I	Da radimo u istoj firmi	Da radimo u istoj firmi	Da izlazimo na ista mesta u gradu
II	Da stalno živi u mojoj Republici	Da stalno živi u mojoj Republici	Da stalno živi u mojoj Republici
III	Da imaju autonomiju u mojoj Republici	Da budemo prijatelji/ce	Da mi bude komšija/nica
IV	Da mi bude komšija/nica	Da budu ravnopravni u organima lokalne samouprave	Da budemo prijatelji/ce
V	Da budu ravnopravni u organima lokalne samouprave	Da imaju autonomiju u mojoj Republici	Da imaju autonomiju u mojoj Republici
VI	Da budemo prijatelji/ce	Da mi bude komšija/nica	Da budu ravnopravni u organima lokalne samouprave
VII	Da rukovodi u mojoj Republici	Da rukovodi u mojoj Republici	Da rukovodi u mojoj Republici
VIII	Da mi bude šef/ica	Da mi bude šef/ica	Da radimo u istoj firmi
IX	Da izlazimo na ista mesta u gradu	Isključio bih ga/je iz moje Republike	Da mi bude šef/ica
X	Da stupim u brak	Da stupim u brak	Da stupim u brak
XI	Isključio bih ga/je iz moje Republike	Da izlazimo na ista mesta u gradu	Isključio bih ga/je iz moje Republike

Rangovanje kriterijuma prema svakom narodu posebno, gledano globalno pokazuje da postoje tri odnosa koji zauzimaju isti rang kod svih naroda u odnosu na sve kriterijume. To su odnosi „*Da stalno živi u mojoj Republici*, *Da mi bude šef/ica* i *Da stupim u brak*“.

Iz tabele vidimo da narodi odbacuju jedni druge najviše u naredbodavnim i nadređenim odnosima posebno na višem nivou (u Republici) kao i u odnosima koji podrazumevaju veći stepen bliskosti kao što je brak.

Dozvoliti pripadnicima “drugih” naroda da odlučuju u “našoj” zemlji o “našim” stvarima kao i dozvoliti im da samostalno upravljaju nekim njenim delom podjednako je neprihvatljivo za sve narode.

Dakle, nijedan narod nije previše voljan da na pozicijama ili u ulogama onih koji imaju moć da u različitim oblicima i situacijama dominiraju nad drugima u svom okruženju vide pripadnike/ce drugih etničkih grupa.

Dozvoliti pripadniku druge etničke grupe neki privilegovani položaj značilo bi celu etničku grupu kojoj on pripada prepostaviti svojoj i tako je ugroziti.

Odnosi druženja i prijateljstva isključuju odnos podređen/a – nadređen/a, isključuju nečiju dominaciju a prepostavljaju razmenu i jednakost čeme se osećanje ugroženosti ublažava, pa se zato ovi odnosi i prihvataju u nešto većoj meri.

5. ZNAČAJNOST RAZLIKA U POGLEDU DISTANCIRANJA ZA SVAKI NAROD IZMEĐU TRI GRUPE ISPITANIKA/CA

Najpre ćemo izložiti prosečna distanciranja za svaku grupu ispitanika/ca u odnosu na pripadnike/ce drugih naroda, a potom i značajnost tih razlika:

Tabela 15: Prosečna distanciranja ispitanika/ca

	Vranje	Bujanovac	Preševo	Ukupno	Značajnost razlika
	AS	AS	AS	AS	
Srbi/kinje	8.38	7.64	6.06	7.36	P>V>B
Albanci/ke	3.88	6.16	7.73	5.92	P>B>V
Romi/kinje	6.79	6.01	4.28	5.69	P>B>V
ukupno	6.35	6.60	6.02	6.33	

Iz priložene tabele vidimo da je najizraženija distanca prema Albancima/kama, zatim prema Romima/kinjama pa prema Srbima/kinjama. Iako je distanca prema Srbima/kinjama najmanja ona ipak znači prihvatanje u nekih 7 od 11 odnosa. Kao što su pokazali prethodni rezultati i kada se drugi narodi prihvataju to se čini na onim odnosima koji ne „zahtevaju“ prepostavljene iz druge etničke grupe (u najširem smislu) sopstvenoj.

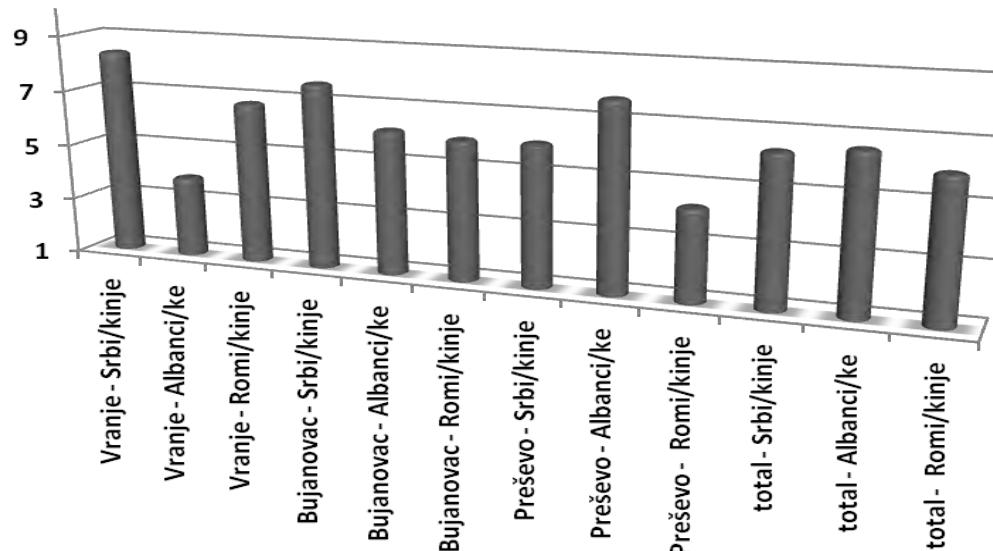
Romi/kinje se najviše odbacuju u Preševu. Razlika u odbacivanju Roma/kinja između ispitanika/ca u Vranju i Preševu je značajna na nivou 0.05 ispitanici/ce iz Preševa se u proseku više distanciraju od ove etničke grupe nego ispitanici/ce iz Vranja.

Albanci/ke se najviše prihvataju u Preševu, pa u Bujanovcu i Vranju, dakle proporcionalno njihovom broju u datim opštinama. U proseku se prihvata oko 6 odnosa (ali kako se videlo to najčešće nisu bliski odnosi). Puko povećanje socijalnih kontakta nije dovoljno za smanjene distance, u odnose se stupa ali sa rezervom. Ne može se znati da li su aktuelni konflikti toliko udaljili ove narode ili je to rezultat njihovog višegeneracijskog poznavanja, međutim i maldi često pominju da im je govoreno da se ovde nekad živilo u slozi i pravom prijateljstvu.

6. UTICAJ NEZAVISNIH VARIJABLJI NA DISTANCIRANJE

Lista nezavisnih varijabli sadrži 3 promenljive koje su, pojedinačno ukrštene sa etničkom distancom.

Grafikon 5: Mesto boravka i distanca

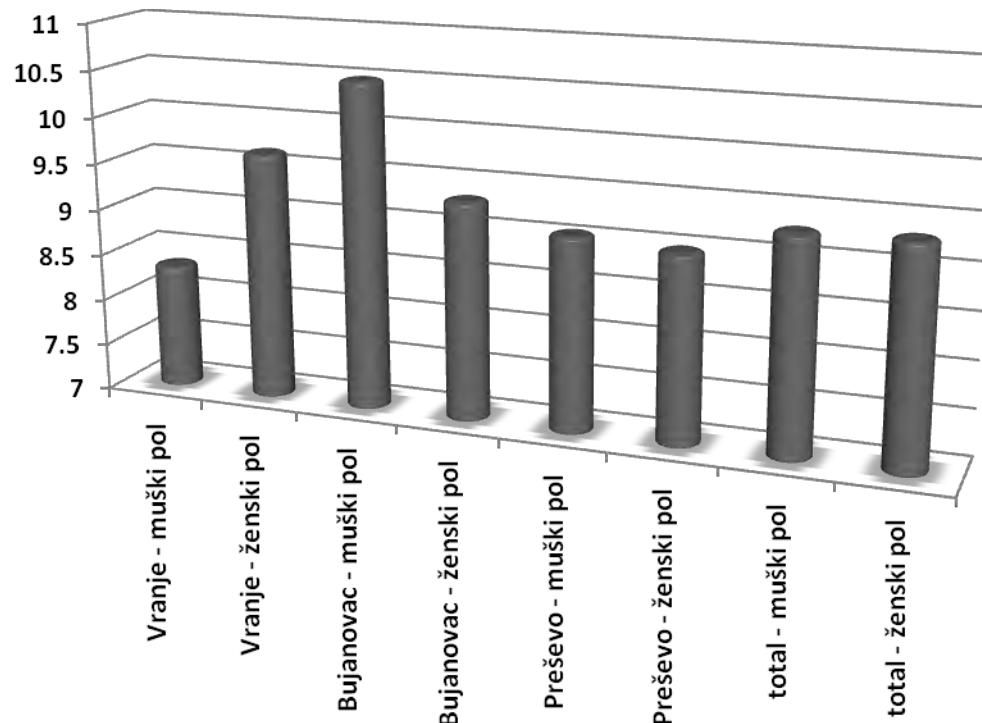

Iz prethodnog grafikona vidimo da stanovnici/ce Bujanovca ispoljavaju najmanju etničku distancu u odnosu na druge narode, potom ispitanici/ce iz Vranja dok je najizraženija kod stanovnika/ca Preševa.

Od Srba/kinja se najviše distanciraju stanovnici Preševa, od Albanaca/ki stanovnici Vranja (iako imaju najmanje kontakta), a od Roma/kinja stanovnici Preševa.

Ovaj nalaz može govoriti o dve stvari: da su predrasude mnogo jače prema grupi koja se objektivno ne poznae pa tako se u Vranju najviše distanciraju od Albanaca/ki kojih u Vranju gotovo nema, a sa druge strane je distanciranje u globalu najmanje u Bujanovcu gde je procentualno najuravnoteženija zastupljenost ova tri naroda (takođe u Bujanovcu pripadnici Romske populacije su i hrišćani i muslimani što je, iako nije ispitivano, verovatno uticalo na distanciranje).

Grafikon 6: Pol i distanca

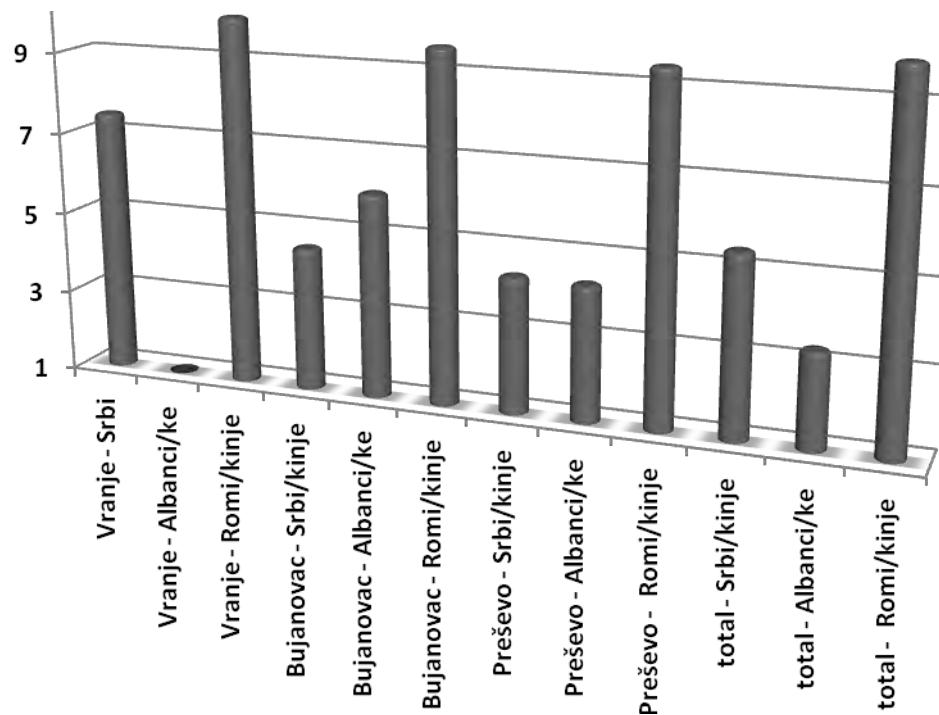

Ni jedna dobijena razlika nije statistički značajna što ukazuje na odsustvo značajnih razlika između polnih grupa u pogledu distanciranja. Međutim, detaljniji pogled ukazuje da se žene nešto manje distanciraju od muškaraca.

Najmanju distancu pokazuju žene iz Vranja, zatim iz Bujanovca i Preševa.

U celini, najmanje distanciranje beleži se kod muškaraca iz Bujanovca.

Grafikon 7: Nacionalna pripadnost i distanca

U ispitanim uzorku najveću distancu prema drugim narodima su ispoljili Albanci/ke, potom Srbi/kinje a najmanju Romi/kinje. Do distanciranja najviše dolazi u Preševu a najmanje u Vranju mada ne treba gubiti iz vida činejnicu da u Vranju ispitivanjem nisu obuhvaćeni Albanci/ke jer ih u ovom gradu nema.

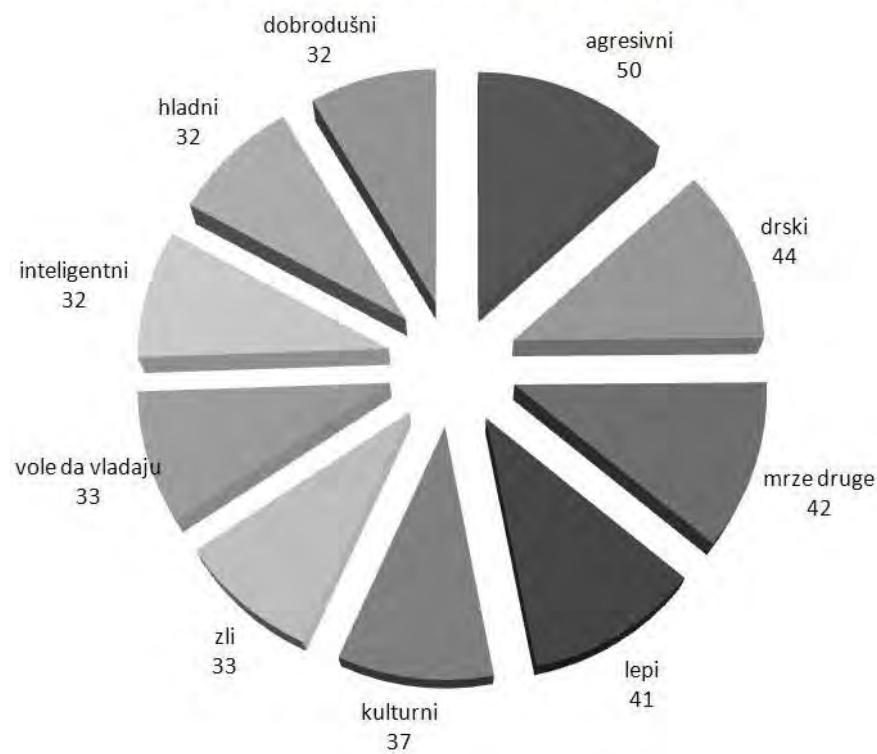
ETNIČKI STEREOTIPI

HETEROSTEROTIPI

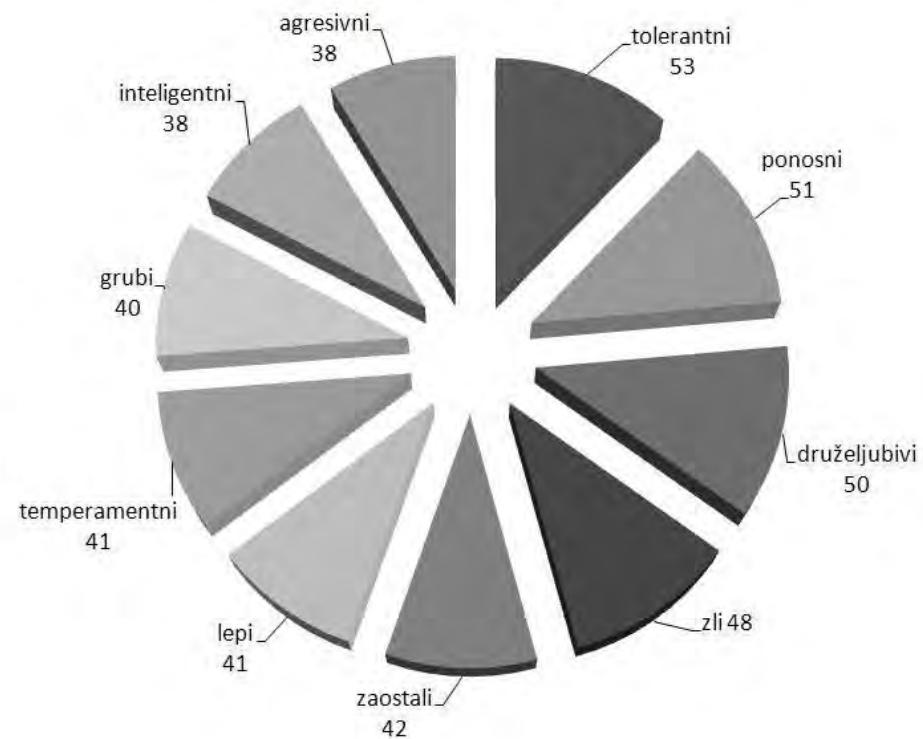
heterostereotipi su utvrđeni tako što su ispitanici/ce za svaku od 50 ponuđenih osobina procjenjivali da li je karakteristična za pripadnike/ce jednog naroda (Srbi/kinje, Albanci/ke, Romi/kinje). Prikazani rezultati dobijeni su izračunavanjem učestalosti pripisanih osobina.

Najpre ćemo prikazati najfrekventnije heterostereotipe o sva tri naroda dobijene na celom uzorku:

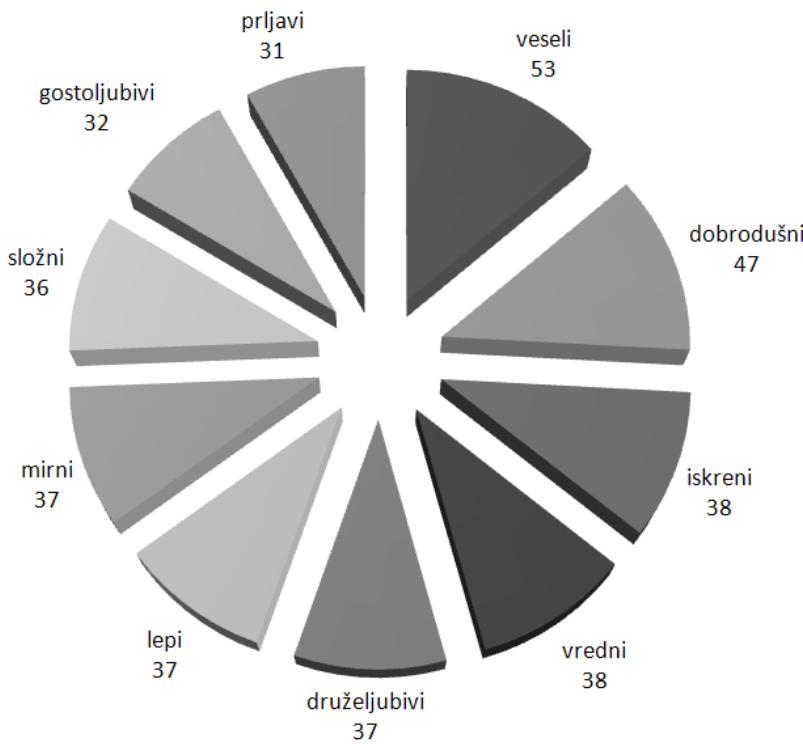
Grafikon 7: Heterostereotipi o Albancima/kama

Grafikon 8: Heterostereotipi o Srbima/kinjama

Grafikon 9: Heterostereotipi o Romima/kinjama

Heterostereotipe o sva tri naroda dobijene na celom uzorku izgledaju ovako:

Albanci/ke su...	%	Srbi/kinje su...	%	Romi/kinje su...	%
agresivni/e	50	tolerantni/e	53	veseli/e	53
drski/e	44	ponosni/e	51	dobrodušni/e	47
mrze druge	42	druželjubivi/e	50	iskreni/e	38
lepi/e	41	zli/e	48	vredni/e	38
kulturni/e	37	zaostali/e	42	druželjubivi/e	37
zli/e	33	lepi/e	41	lepi/e	37
vole da vladaju	33	temperamentni/e	41	mirni/e	37
inteligentni/e	32	grubi/e	40	složni/e	36

hladni/e	32	inteligentni/e	38	gostoljubivi/e	32
dobrodušni/e	32	agresivni/e	38	prljavi/e	31
grubi/e	31	vredni/e	36	snalažljivi/e	31
gostoljubivi/e	30	kukavice/e	36	nekulturni/e	31
ponosni/e	30	mrze druge	35	glupi/e	31
vredni/e	30	uobraženi/e	34	hrabri/e	29
čisti/e	29	drski/e	30	čisti/e	28
druželjubivi/e	29	borbeni/e	30	svađaliče	28
hrabri/e	28	negostoljubivi/e	29	zaostali/e	26
podmukli/e	27	lenji/e	28	otvoreni/e	25
tolerantni/e	26	razumni/e	28	miroljubivi/e	25
svađaliče	26	nepošteni/e	27	lenji/e	25
ružni/e	25	Svađaliče	27	borbeni/e	25
borbeni/e	25	gostoljubivi/e	26	razumni/e	25
iskreni/e	25	napredni/e	26	ponosni/e	22
nepošteni/e	25	kultumi/e	23	kukavice	22
nekulturni/e	24	glupi/e	22	inteligentni/e	20
složni/e	24	slobodoljubivi/e	22	agresivni/e	19
veseli/e	23	dobrodušni/e	22	ružni/e	19
razumni/e	23	ružni/e	22	tolerantni/e	18
sebični/e	22	mirni/e	22	nepošteni/e	17
uobraženi/e	22	miroljubivi/e	21	drski/e	16
otvoreni/e	22	hvalisavi/e	19	hvalisavi/e	16
zavidni/e	21	prljavi/e	19	kultumi/e	15
kukavice	21	laktaši/ce	18	zavidni/e	14
snalažljivi/e	20	hladni/e	16	mrze druge	13
hvalisavi/e	18	čisti/e	15	grubi/e	13
učtivi/e	17	veseli/e	14	zatvoreni/e	13
napredni/e	17	otvoreni/e	14	hladni/e	11
negostoljubivi/e	17	učtivi/e	14	sebični/e	11
mirni/e	17	podmukli/e	13	zli/e	11
glupi/e	17	vole da vladaju	12	učtivi/e	10
slobodoljubivi/e	15	praktični/e	11	slobodoljubivi/e	10
miroljubivi/e	15	sebični/e	11	temperamentni/e	10

prljavi/e	14	nekulturni/e	8	napredni/e	9
zaostali/e	13	složni/e	8	uobraženi/e	9
lenji/e	13	hrabri/e	8	vole da vladaju	8
temperamentni/e	13	snalažljivi/e	8	nagli/e	8
nagli/e	9	iskreni/e	8	podmukli/e	8
zatvoreni/e	7	zatvoreni/e	6	negostoljubivi/e	7
laktaši/ce	7	zavidni/e	5	laktaši/ce	4
praktični/e	7	nagli/e	5	praktični/e	4

Primetno je da su pojedine stereotipije veoma rasprostranjene tj. da postoji veliki stepen saglasnosti među ispitanicima/ama da određena osobina opisuje pripadnike/ce neke etničke grupe.

Srbi/kinje se najčešće opisuju kao tolerantni/e, ponosni/e, druželjubivi/e, zli/e, zaostali/e, lepi/e, temperamentni/e, grubi/e, inteligentni/e i agresivni/e. Veoma mali broj ispitanika/ca misli da su Srbi/kinje nagli/e, zavidni/e i zatvoreni/e.

Albanci/ke se najčešće opisuju kao agresivni/e, drski/e, mrze druge, lepi/e, kulturni/e, zli/e, vole da vladaju, inteligentni/e, hladni/e i dobrodušni/e. Albanci/ke se retko opisuju kao praktični/e, laktaši/ce, zatvoreni/e.

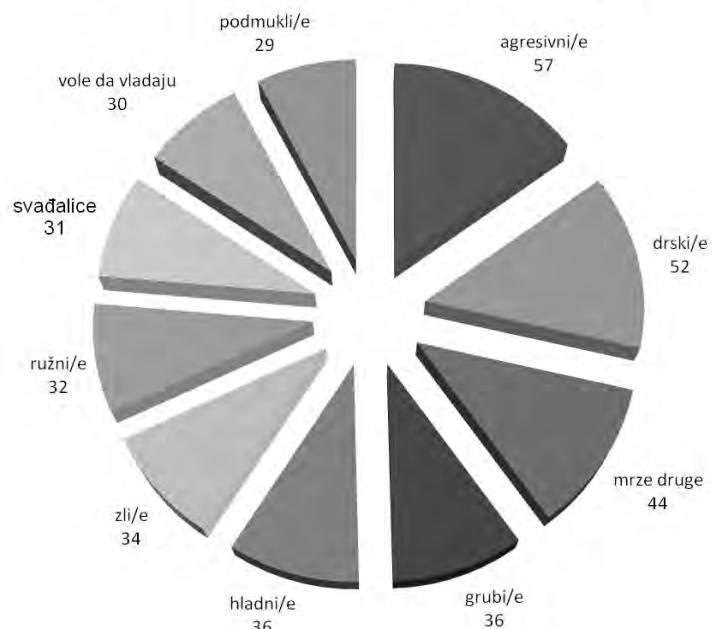
Romi/kinje se, pak, najčešće opisuju kao veseli/e, dobrodušni/e, iskreni/e, vredni/e, druželjubivi/e, lepi/e, mimi/e, složni/e, gostoljubivi/e i prljavi/e, a retko kao praktični/e, laktaši/ce i negostoljubivi/e.

Gledano po poduzorcima - Vranje, Bujanovac i Preševo posebno dobija se sledeća slika:

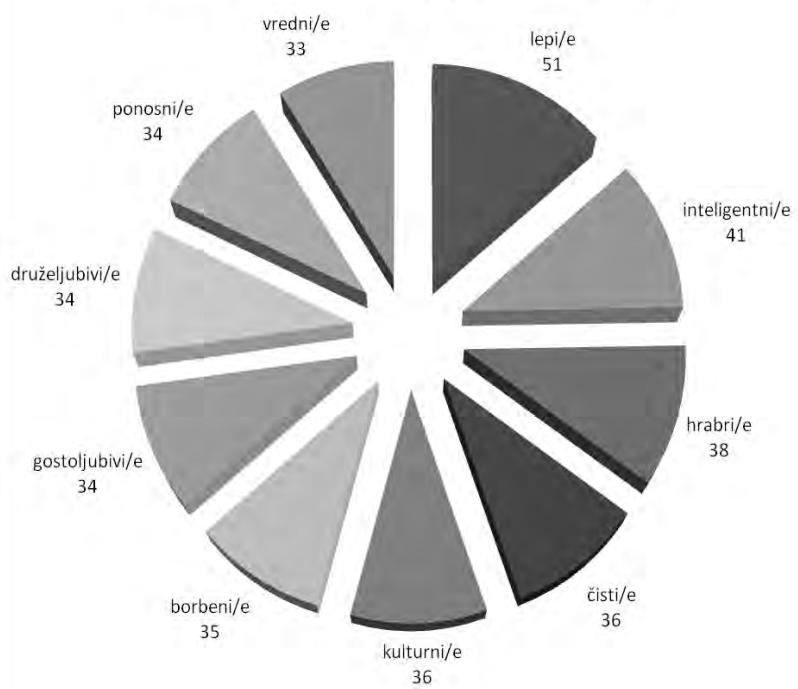
Ispitanici/ce iz Vranja misle da su:

Albanci/ke su...	%	Srbi/kinje su...	%	Romi/kinje su...	%
agresivni/e	57	lepi/e	51	veseli/e	52
drski/e	52	inteligentni/e	41	složni/e	47
mrze druge	44	hrabri/e	38	mirni/e	38
grubi/e	36	čisti/e	36	čisti/e	37
hladni/e	36	kulturni/e	36	dobrodušni/e	37
zli/e	34	borbeni/e	35	vredni/e	36
ružni/e	32	gostoljubivi/e	34	lepi/e	34
svađalice	31	druželjubivi/e	34	iskreni/e	34
vole da vladaju	30	ponosni/e	34	hrabri/e	33
podmukli/e	29	vredni/e	33	druželjubivi/e	31

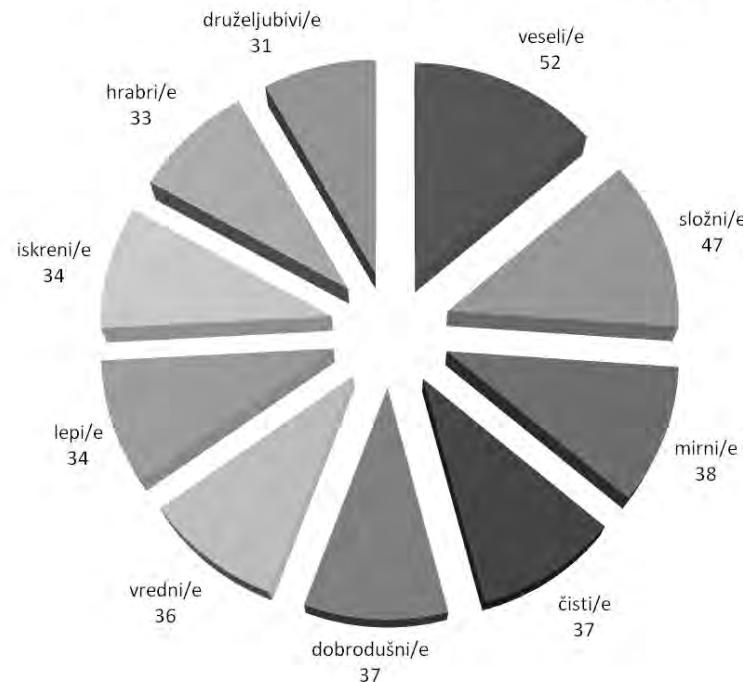
Grafikon 9: Heterostereotipi Vranjanaca/ki o Albancima/kama

Grafikon 10: Heterostereotipi Vranjanaca/ki Srbima/kinjama

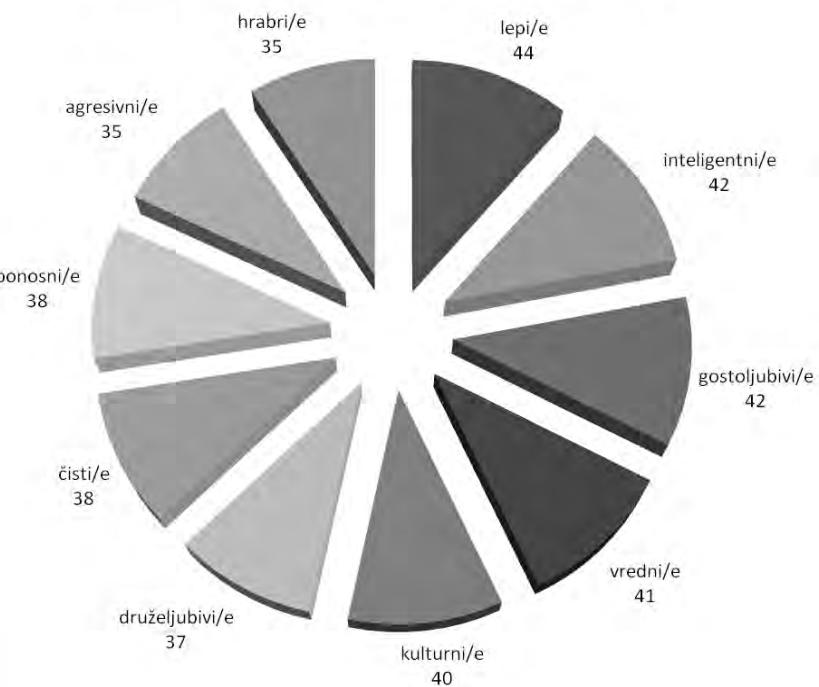
Grafikon 11: Heterostereotipi Vranjanaca/ki o Romima/kinjama

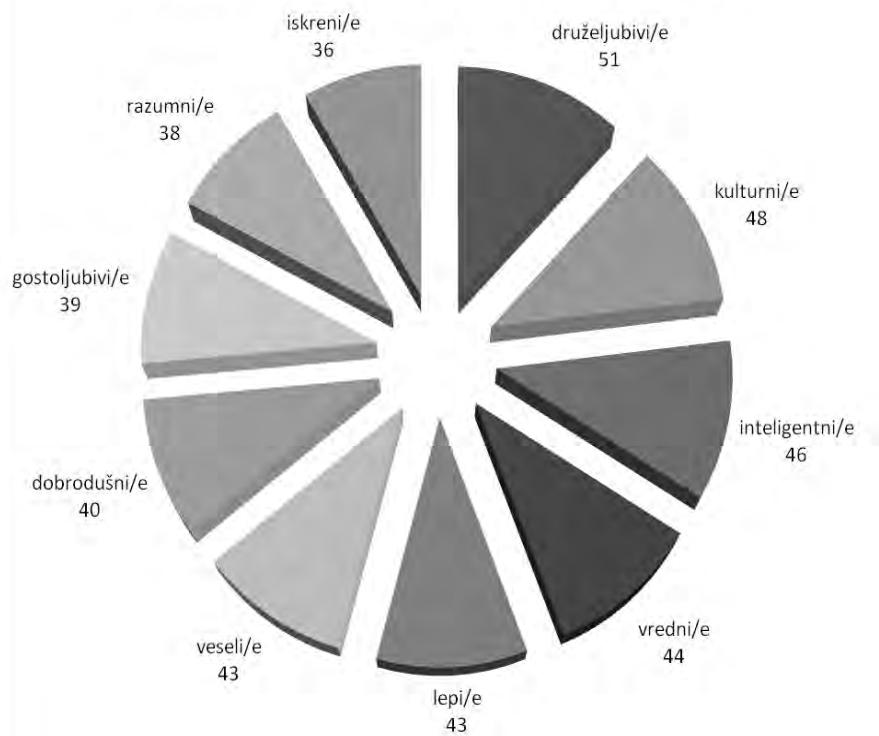
Ispitanici/ce iz Bujanovca misle da su:

Albanci/ke su...	%	Srbi/kinje su...	%	Romi/kinje su...	%
lepi/e	44	druželjubivi/e	51	dobrodušni/e	43
inteligentni/e	42	kulturni/e	48	veseli/e	42
gostoljubivi/e	42	inteligentni/e	46	vredni/e	33
vredni/e	41	vredni/e	44	gostoljubivi/e	33
kulturni/e	40	lepi/e	43	iskreni/e	32
druželjubivi/e	37	veseli/e	43	mirni/e	31
čisti/e	38	dobrodušni/e	40	druželjubivi/e	31
ponosni/e	38	gostoljubivi/e	39	prljavi/e	30
agresivni/e	35	razumni/e	38	lenji/e	26
hrabri/e	35	iskreni/e	36	zaostali/e	26

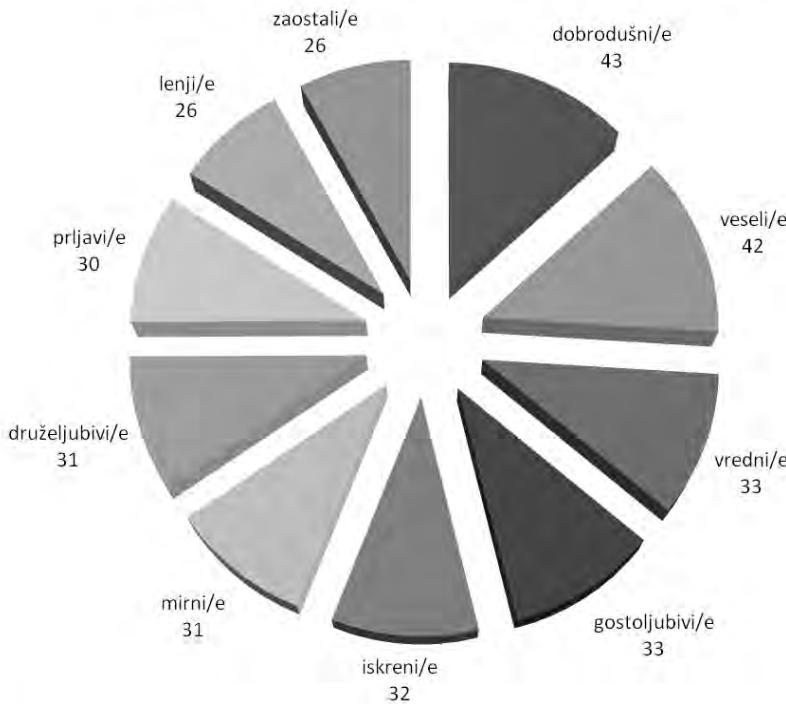
Grafikon 12: Bujanovac - heterostereotipi o Abancima/kama

Grafikon 13: Bujanovac - heterostereotipi o Srbinima/kinjama

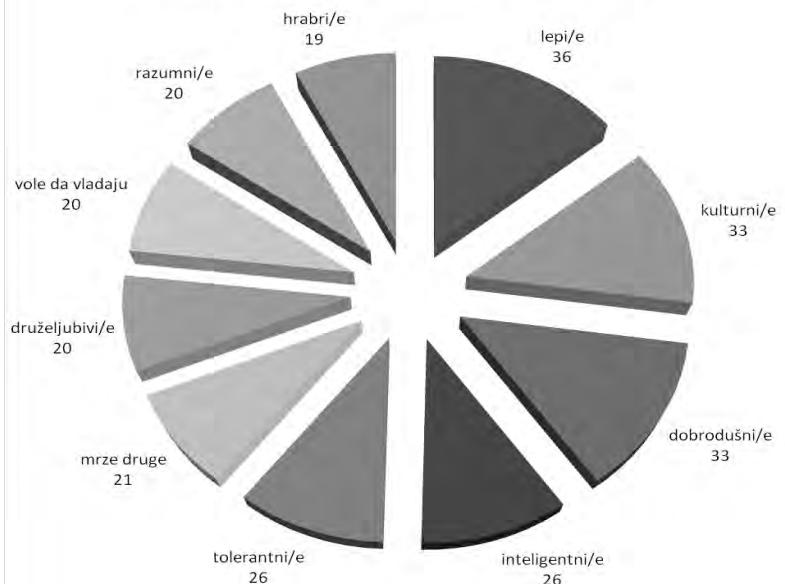
Grafikon 14: Bujanovac - heterostereotipi o Romima/kinjama

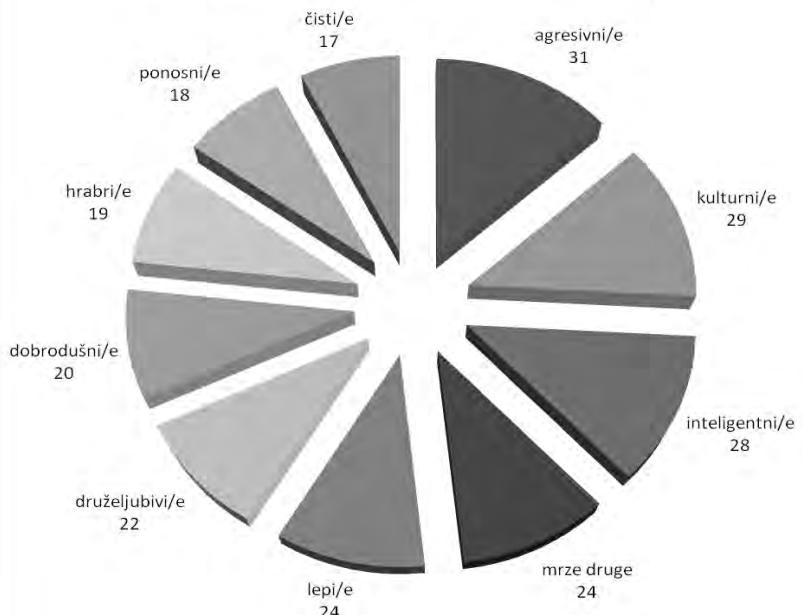
Ispitanici/ce iz Preševa misle da su:

Albanci/ke su...	%	Srbi/kinje su...	%	Romi/kinje su...	%
lepi/e	36	agresivni/e	31	glupi/e	29
kulturni/e	33	kulturni/e	29	veseli/e	25
dobrodušni/e	33	inteligentni/e	28	dobrodušni/e	25
inteligentni/e	26	mrze druge	24	lepi/e	24
tolerantni/e	26	lepi/e	24	druželjubivi/e	21
mrze druge	21	druželjubivi/e	22	nekulturni/e	21
druželjubivi/e	20	dobrodušni/e	20	iskreni/e	20
vole da vladaju	20	hrabri/e	19	svađalice	17
razumni/e	20	ponosni/e	18	vredni/e	17
hrabri/e	19	čistī/e	17	kukavice	16

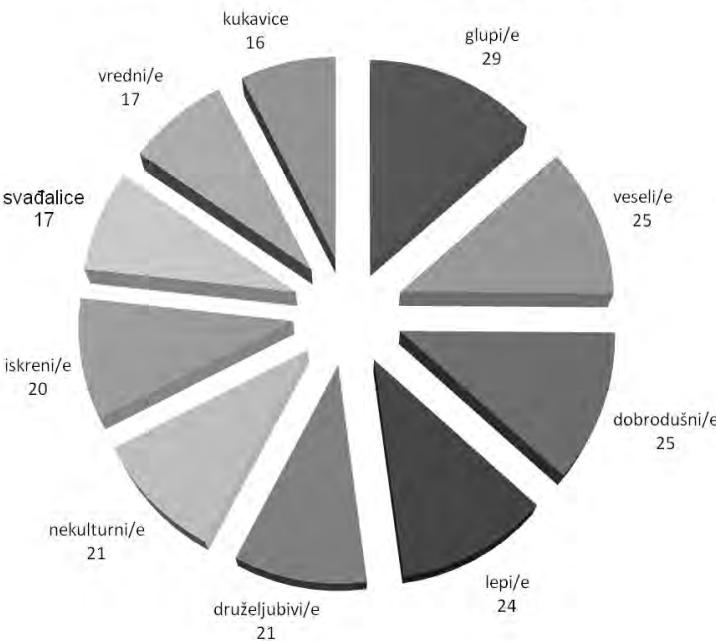
Grafikon 15: Preševo - heterostereotipi o Albancima-kama

Grafikon 16: Preševo - heterostereotipi o Srbima/kinjama

Grafikon 17: Preševo - heterostereotipi o Romimama/kinjama

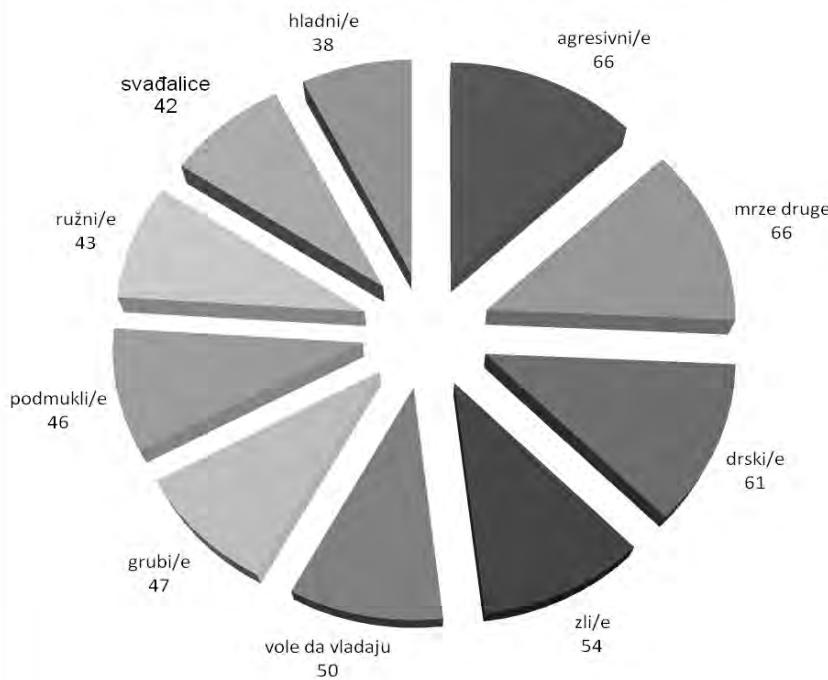
Primećujemo da je slika o Albancima/kama u Vranju, gde gotovo da i ne žive izrazito negativna, o Srbima/kinjama kao i Romima/kinjama pozitivna s tim što se u najčešće biranim osobinama Srba/kinja ne nalazi ni jedna negativna što je znak (kao i kod negativnog opisa Albanaca/ki) da su prilikom odlučivanja u velikoj meri uticale predrasude.

Gledano po tome kako pripadnici jednog naroda gledaju na pripadnike drugog naroda, rezultati su sledeći:

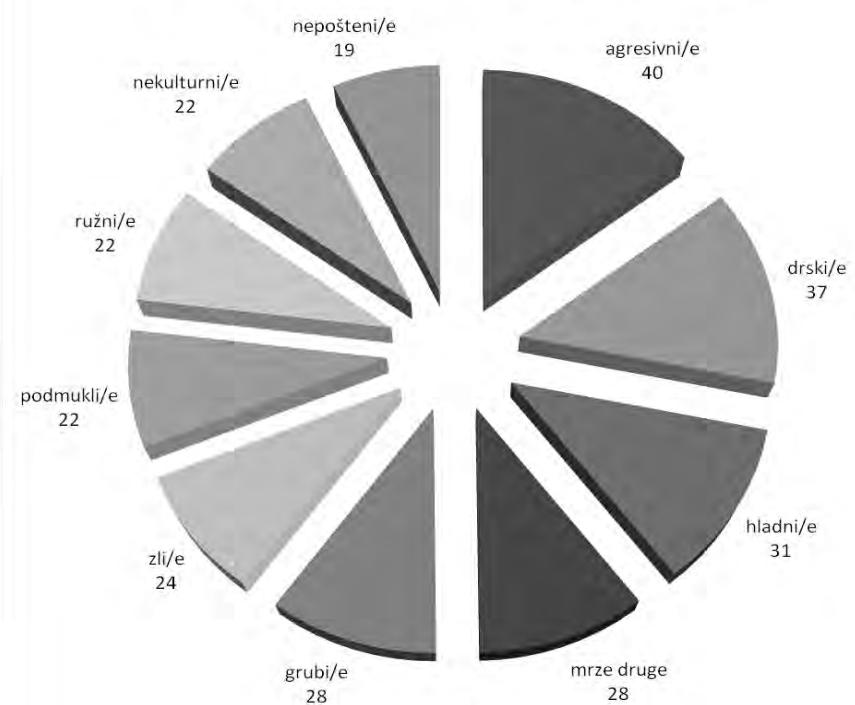
<u>Albanci/ke po mišljenju Srba/kinja</u>	%
agresivni/e	66
mrze druge	66
drski/e	61
zli/e	54
vole da vladaju	50
grubi/e	47
podmukli/e	46
ružni/e	43
Svađalice	42
hladni/e	38

<u>Albanci/ke po misljenju Roma/kinja</u>	%
agresivni/e	40
drski/e	37
hladni/e	31
mrze druge	28
grubi/e	28
zli/e	24
podmukli/e	22
ružni/e	22
nekulturni/e	22
nepošteni/e	19

Grafikon 18: Heterostereotipi Srba/kinja o Albancima/kama

Grafikon 19: Heterostereotipi Roma/kinja o Albancima/kama

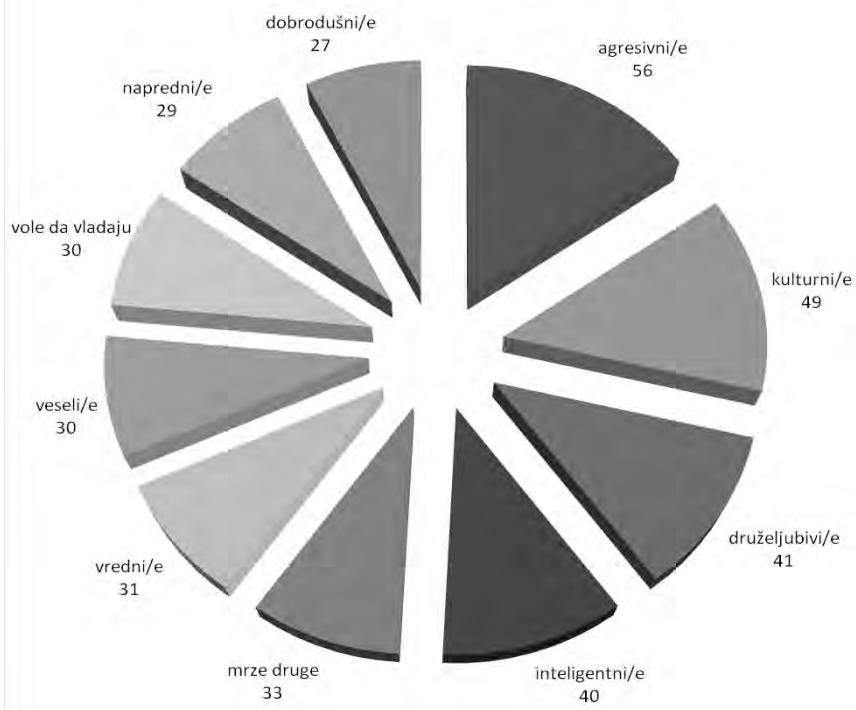
Srbi/kinje po mišljenju Albanaca/ki

agresivni/e	56
kulturni/e	49
druželjubivi/e	41
inteligentni/e	40
mrze druge	33
vredni/e	31
veseli/e	30
vole da vladaju	30
napredni/e	29
dobrodušni/e	27

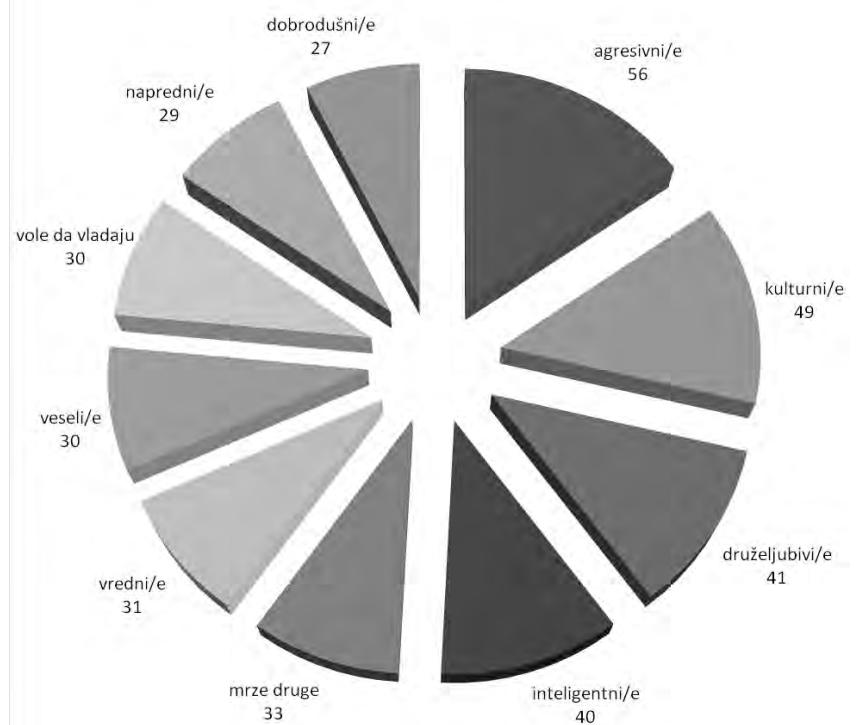
Srbi/kinje po mišljenju Roma/kinja

lepi/e	59
hrabri/e	54
inteligentni/e	51
kulturni/e	49
druželjubivi/e	47
razumni/e	46
borbeni/e	44
dobrodušni/e	44
čisti/e	42
iskreni/e	41

Grafikon 20: Heterostereotipi Albanaca/ki o Srbima /kinjama

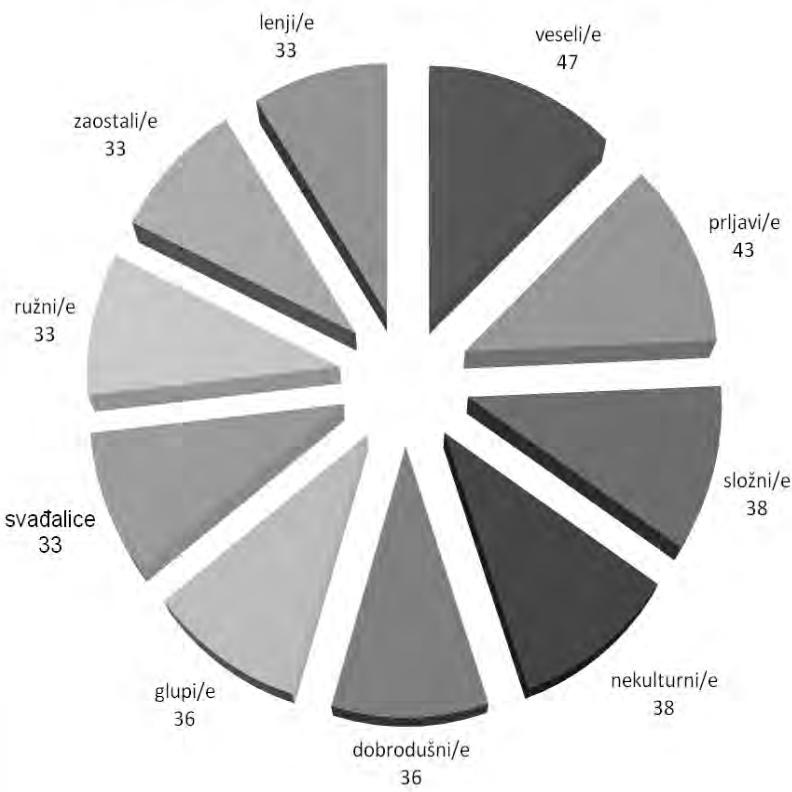
Grafikon 21: Heterostereotipi Roma/kinja o Srbima /kinjama

Romi/kinje po mišljenju Srba/kinja

veseli/e	47
prljavi/e	43
složni/e	38
nekulturni/e	38
dobrodušni/e	36
glupi/e	36
Svađalice	33
ružni/e	33
zaostali/e	33
lenji/e	33

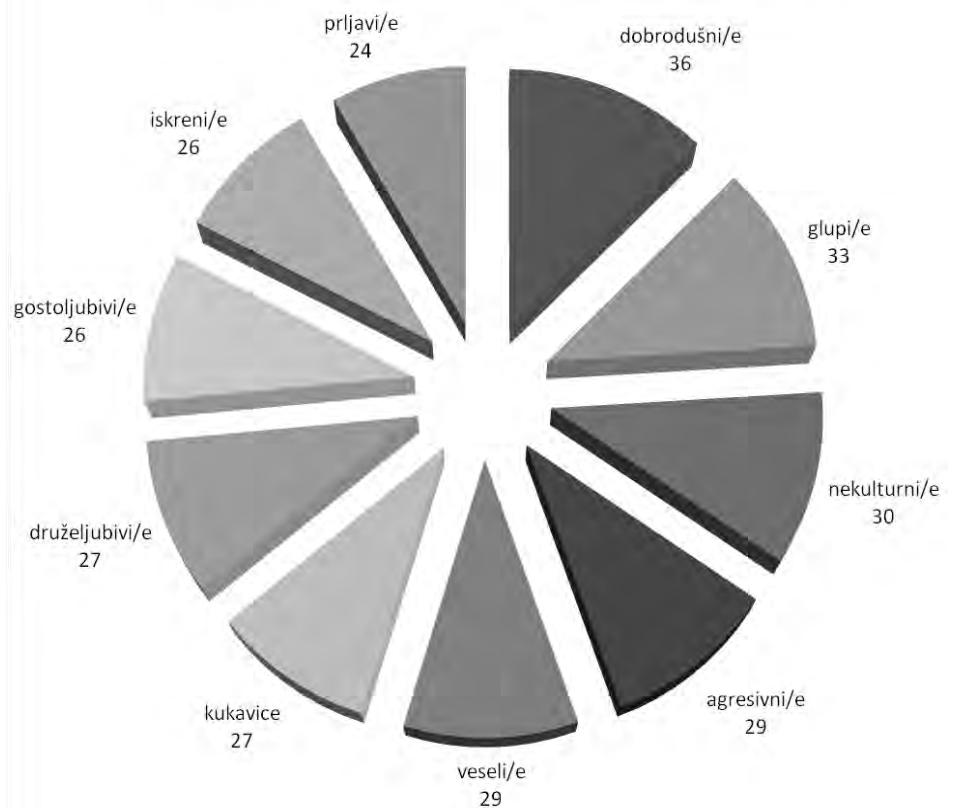
Grafikon 22: Heterostereotipi Srba/kinja o Romima /kinjama

Romi/kinje po mišljenju Albanaca/ki

dobrodušni/e	36
glupi/e	33
nekulturni/e	30
agresivni/e	29
veseli/e	29
kukavice	27
druželjubivi/e	27
gostoljubivi/e	26
iskreni/e	26
prljavi/e	24

Grafikon 23: Heterostereotipi Albanaca/ki o Romima /kinjama

Romi/kinje o Albancima/kama imaju prilično negativnu sliku a o Srbima/kinjama prilično pozitivnu.

Slika Albanaca/ki i Srba/kinja o Romima/kinjama nije toliko negativna ali ipak dominiraju osobine koje ih opisuju kao dobrodušne ali glupe i nekulturne.

U opisu Roma/kinja od strane Albanci/ki ne nalaze se osobine koje bi ih predstavile kao nekog ko ugrožava njih kao narod dok se u opisu Srba/kinja to može videti.

Sa druge strane Srbi/kinje upravo takvima vide Albance/ke – kao narod koji ima tendencije da ugrožava druge grupe i nisu skloni da vide i njihove pozitivne osobine.

Albanci/ke, pak, iako Srbe/kinje uglavnom vide u negativnom svetlu, ipak im pripisuju često i neku pozitivnu osobinu (kultumi/e, druželjubivi/e, intelligentni/e...). I jedni i drugi su drugu stranu opisali kao agresivne, kao one koji vole da vladaju i mrze druge.

Generalno gledano može se uočiti blaga tendencija Srba/kinja da druge narode više opisuju u negativnom svetlu nego oni njih.

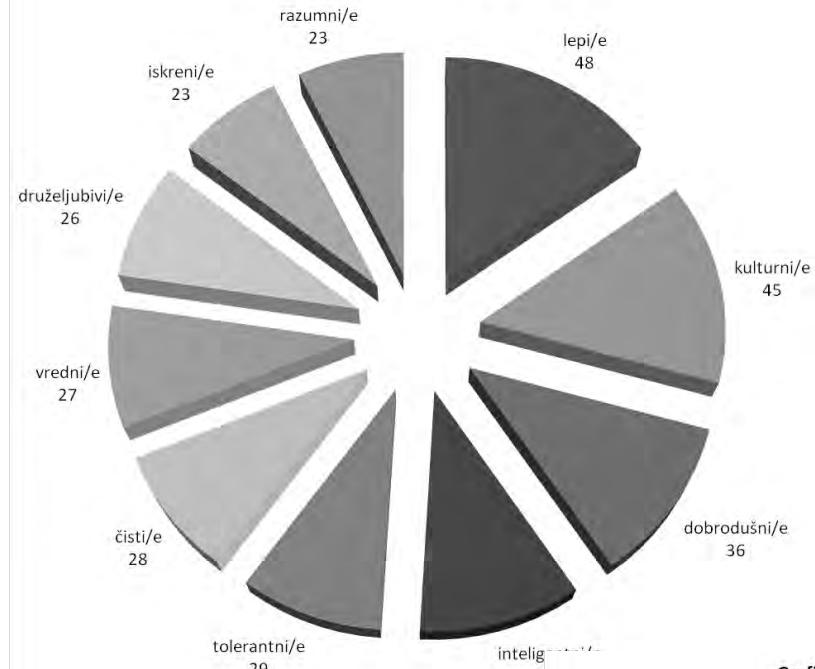
AUTOSTEREOPI

Paralelno sa slikom o drugima egzistira slika o sebi koja je utoliko pozitivnija što je slika o drugom negativnija. To se javlja jer se samo direktnom komparacijom može održavati uverenost u besprekornost sopstvene grupe.

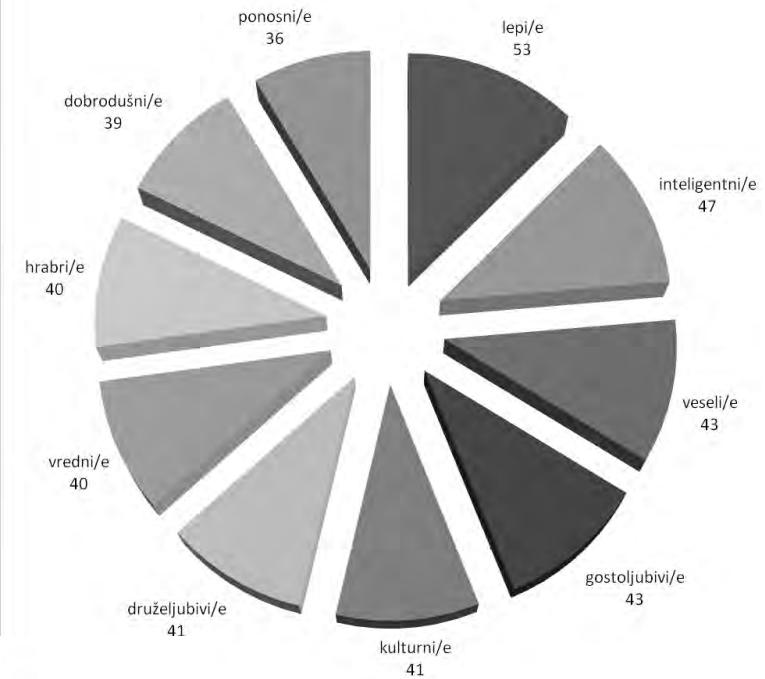
Nacija je za pojedinca značajna i poželjna grupa za identifikaciju koja mu omogućava zadovoljenje niza potreba te se stoga i procenjuje kao pozitivan objekat. Iz želje da ima pozitivno mišljenje o sebi, pojedinac izbegava loše mišljenje o sopstvenoj grupi i nastoji da veliča njene kvalitete. Kada se god vrši podela na sopstvenu i neku drugu grupu gotovo neizbežno se sopstvena nastoji istaći i predstaviti boljom od druge. To se pokazalo i ovog puta.

Ispitanici/ce su pripadnicima/ama sopstvenog naroda pripisali najčešće pozitivne osobine:

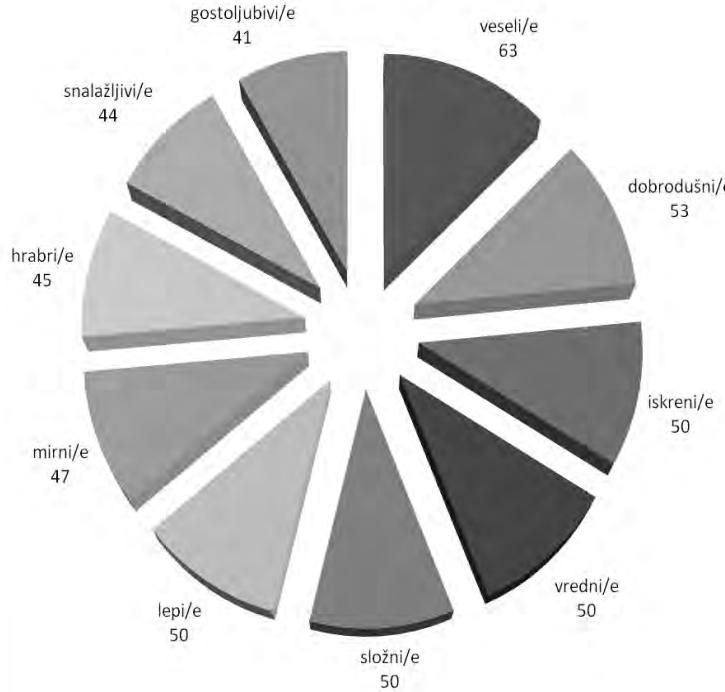
Grafikon 24: Autostereotipi Albanaca/ki

Grafikon 25: Autostereotipi Srba/kinja

Grafikon 26: Autostereotipi Roma/kinja

Potpuna lista izgleda ovako:

ALBANCI/KE	%	SRBI/KINJE	%	ROMI/KINJE	%
lepi/e	48	lepi/e	53	veseli/e	63
kulturni/e	45	inteligentni/e	47	dobrodušni/e	53
dobrodušni/e	36	veseli/e	43	iskreni/e	50
inteligentni/e	33	gostoljubivi/e	43	vredni/e	50
tolerantni/e	29	kulturni/e	41	složni/e	50
čisti/e	28	druželjubivi/e	41	lepi/e	50
vredni/e	27	vredni/e	40	mirni/e	47
druželjubivi/e	26	hrabri/e	40	hrabri/e	45
iskreni/e	23	dobrodušni/e	39	snalažljivi/e	44
razumni/e	23	ponosni/e	36	gostoljubivi/e	41
otvoreni/e	22	iskreni/e	35	druželjubivi/e	40
agresivni/e	21	čisti/e	32	čisti/e	36
gostoljubivi/e	21	razumni/e	28	razumni/e	35
hrabri/e	21	složni/e	27	ponosni/e	31
veseli/e	21	snalažljivi/e	26	otvoreni/e	30
mirni/e	19	miroljubivi/e	26	borbeni/e	28
ponosni/e	18	borbeni/e	25	miroljubivi/e	28
borbeni/e	16	otvoreni/e	25	inteligentni/e	25
mrze druge	16	tolerantni/e	24	svađaliče	23
složni/e	16	napredni/e	21	kultumi/e	22
snalažljivi/e	15	mirni/e	21	nekulturni/e	20
vole da vladaju	15	temperamentni/e	18	prijava/i/e	20
drski/e	13	učiti/vi/e	18	tolerantni/e	20
hladni/e	13	hvalisavi/e	18	zaostali/e	20
napredni/e	13	vole da vladaju	17	glupi/e	19
hvalisavi/e	13	mrze druge	16	hvalisavi/e	17
temperamentni/e	12	Svađaliče	15	lenji/e	17
uobraženi/e	11	slobodoljubivi/e	15	napredni/e	13
učiti/vi/e	10	agresivni/e	14	zavidni/e	13
miroljubivi/e	10	drski/e	14	kukavice	12
zli/e	10	hladni/e	13	nepošteni/e	12

s v ađali / e	9	praktični / e	11	ružni / e	11
ne pošteni / e	8	uobraženi / e	10	temperamentni / e	11
sebični / e	8	lenji / e	9	slobodoljubi vi / e	11
praktični / e	8	za vidni / e	9	zatvoreni / e	9
ne kulturni / e	7	ne pošteni / e	8	agresivni / e	9
slobodoljubi vi / e	6	sebični / e	7	drski / e	8
grubi / e	6	Kuka v i c e	7	uobraženi / e	8
zatvoreni / e	5	grubi / e	6	učivi / e	6
za vidni / e	4	za ostali / e	6	vole da vladaju	5
podmukli / e	4	zli / e	4	sebični / e	5
lenji / e	4	podmukli / e	4	negostoljubi vi / e	3
kuka v i c e	3	nagli / e	3	podmukli / e	3
ružni / e	3	zatvoreni / e	3	mrze druge	3
za ostali / e	3	glupi / e	3	praktični / e	3
negostoljubi vi / e	2	laktaši / ce	2	grubi / e	3
nagli / e	2	ne kulturni / e	2	hladni / e	3
laktaši / ce	2	prljavi / e	2	laktaši / ce	2
glupi / e	1	ružni / e	1	nagli / e	2
prljavi / e	1	negostoljubi vi / e	0	zli / e	2

I autostereotipi su veoma rasprostranjeni i naravno, vrlo pozitivni.

Tako Albanci / ke sebe najčešće opisuju kao lepe, kulturne, dobrodušne, inteligentne, tolerantne, čiste, vredne, druželjubive, iskrene i razumne.

Srbi / kinje sebe vide kao lepe, inteligentne, vesele, gostoljubive, kulturne, druželjubive, vredne, hrabre dobrodušne i ponosne.

Romi / kinje sebe takođe vide u pozitivnom svetlu. Oni / e su veseli / e, dobrodušni / e, iskreni / e, vredni / e, složni / e, lepi / e, mimi / e, hrabri / e, snalažljivi / e i gostoljubivi / e.

*

* *

Možemo, još jednom konstatovati da opažanje vlastite grupe ide u pravcu njenog idealizovanja u odnosu na druge.

Analizom rezultata može se konstatovati da je heterostereotip Srba/kinja o Albancima/kama ekstremno negativan i prilično rasprostranjen, a autostereotip prilično pozitivan i takođe uniforman. Autostereotip Albanaca/ki je takođe prilično pozitivan i uniforman a heterostereotip o Srbima/kinjama prilično negativan. Za ovakvu pojavu koristi se termin etnički narcizam. Njegov prvi pokazatelj su etničke stereotipizacije, a on vodi najpre do iracionalnog precenjivanja sopstvene grupe i podcenjivanja onih sa kojima su u sukobu, a u krajnjem vidu do obezličenja pripadnika suprotstavljene grupe pa i njihove dehumanizacije.

Kada jedna grupa počne da se doživljava kao najispravnija, najmoralnija, superiornija od drugih, to je pre ili kasnije natera da povuče granice između sebe i tih drugih. U tako omeđanoj grupi se neminovno razvije osećanje ugroženosti zbog čega se prekida komunikacija sa inferiornijima od sebe i grupa se okreće izolaciji.

RODNI STEREOTIPI

Rodni stereotip je predodređen set stavova i ponašanja za koji se veruje da je tipičan za sve muškarce ili sve žene. Stereotipi o rodu prepostavljaju da postoje samo dva roda: muški i ženski. Oni takođe prepostavljaju da su svi muškarci i žene heteroseksualni i da je rod određen ili povezan sa seksualnošću osobe. Zbog preovladavanja nuklearne porodice u našem društvu, uloge oca i majke su takođe ključne determinante rodnih identiteta jer se dete stereotipno identificuje sa jednim roditeljem i vidi drugog kao model budućeg partnera/ke. U mnogim kulturama, muške osobine se tradicionalno vrednuju kao superiorne u odnosu na ženske. Ovi stereotipi su problematični jer ne uzimaju u obzir stvarne raznolikosti rodova i seksualnosti u ljudskoj populaciji. U stvari, rodne razlike postoje mnogo više kao suptilne razlike koje rezultiraju u kombinovanim ženskim i muškim karakteristikama u svakoj osobi nego kao binarna opozicija dva roda.

Muški pol se opisuje kao agresivniji, bezosjećajniji, nezavisniji, objektivniji, dominantniji i aktivniji. Žene su pasivnije, priđivije, nežnije i osećajnije. Istraživanja su pokazala da rodni stereotipi snažno utiču na interpretaciju muškog i ženskog ponašanja. Čest je slučaj da se isto ponašanje kod muškaraca i žena tumači na potpuno različite načine. Studije su pokazale da se, na primer, dostignuća jednog muškarca najčešće pripisuju njegovoj sposobnosti, dok se u slučaju žene pripisuju njenom naporu ili sreći. Na osnovi fizičkih i psihičkih karakteristika kao posledica određenog pola, kreiraju se tzv. društvene uloge koje za sobom povlače i niz stereotipiziranih radnji i ponašanja. Stoga postoje podele na ženska i muška zanimanja, na ženske i muške aktivnosti...

Stereotipizacija uloge žene je sveprisutna u školskim udžbenicima, medijima, prilikom zapošljavanja i drugim javnim sferama. Vrlo često i žene same od ržavaju takva mišljenja, ne uviđajući, možda, suštinu problema i štetnost posledica takve diskriminacije, koju čak i ne prepoznaju kao takvu.

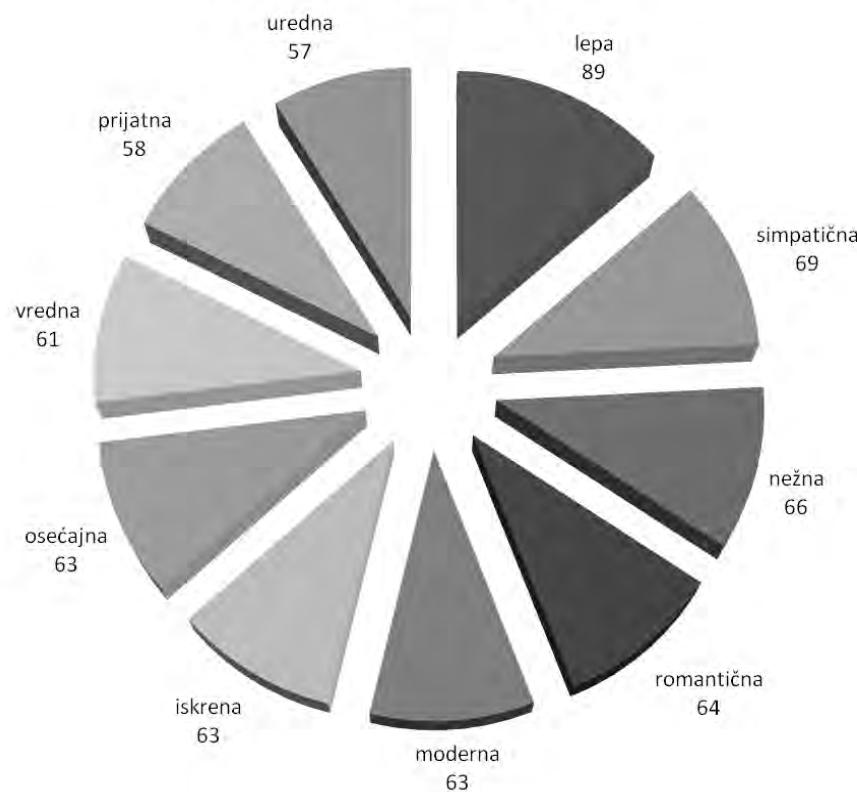
Prepostavljaljali smo da će ispitanici/ce Srbi/kinje, Albanci/ke i Romi/kinje iz sve tri opštine okarakterisati svoj pol pomoću atributa za koji ulaze u pozitivan stereotip muške/ženske uloge s tim da će stereotip o ženskoj ulozi biti patrijarhalniji

Naime, u sve tri kulture obuhvaćene istraživanjem, muške osobine se tradicionalno vrednuju kao superiorne u odnosu na ženske. Slično tome, očekuje se da muškarci i žene ispoljavaju suprotne karakteristike što rezultira u rodnim stereotipima preveličavanjem stvarnih fizičkih, društvenih i psiholoških razlika među polovima.

Ispitanici/ce obuhvaćeni ovim istraživanjem smatraju da je žena u njihovoj zajednici (izraženo u %):

lepa	89	Uredna	57	muzikalna	38
simpatična	69	Vaspitana	53	skromna	38
nežna	66	Pažljiva	52	popustljiva	36
romantična	64	Poštena	48	štedljiva	36
moderna	63	privržena porodici	47	savesna	35
iskrena	63	Vema	46	primerena	33
osećajna	63	gostoljubiva	46	nenametljiva	22
vredna	61	Strpljiva	43		
prijatna	58	Humana	43		

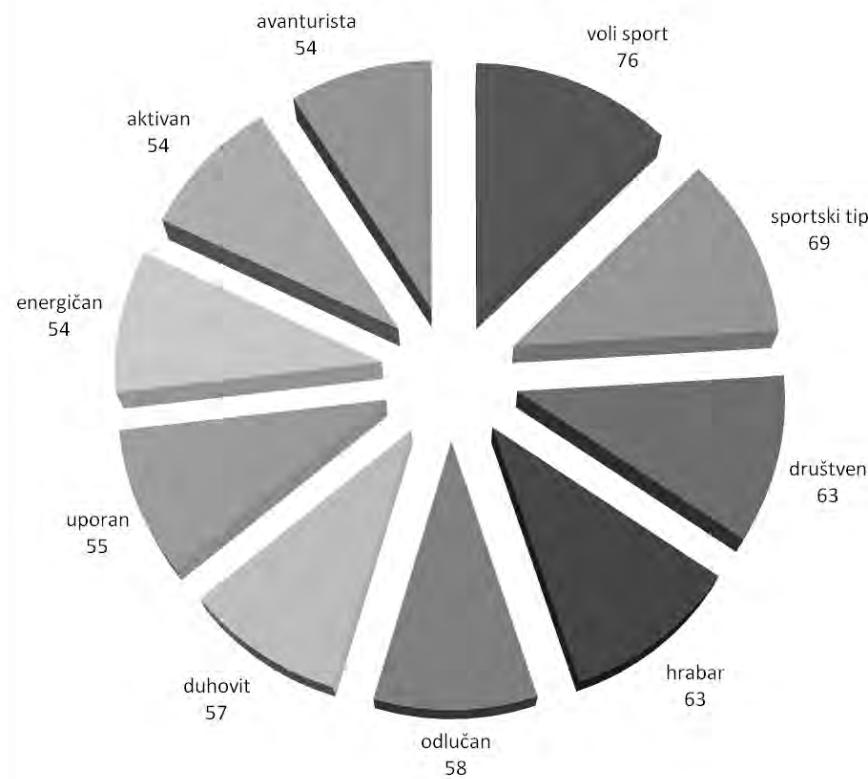
Grafikon 27: Rodni stereotipi o ženi

Ispitanici/ce obuhvaćeni ovim istraživanjem smatraju da je muškarac u njihovoj zajednici (izraženo u %):

voli sport	76	avanturista	54	samostalan	41
sportski tip	69	Popularan	53	samopouzdan	38
društven	63	Sposoban	51	svestran	34
hrabar	63	Snalažljivi	50	spretan	34
odlučan	58	obrazovan	48	požrtvovan	23
duhovit	57	jaka ličnost	46	objektivan	19
uporan	55	Napredan	42	samoinicijativan	17
energičan	54	voli tehniku	42		
aktivan	54	ambiciozan	41		

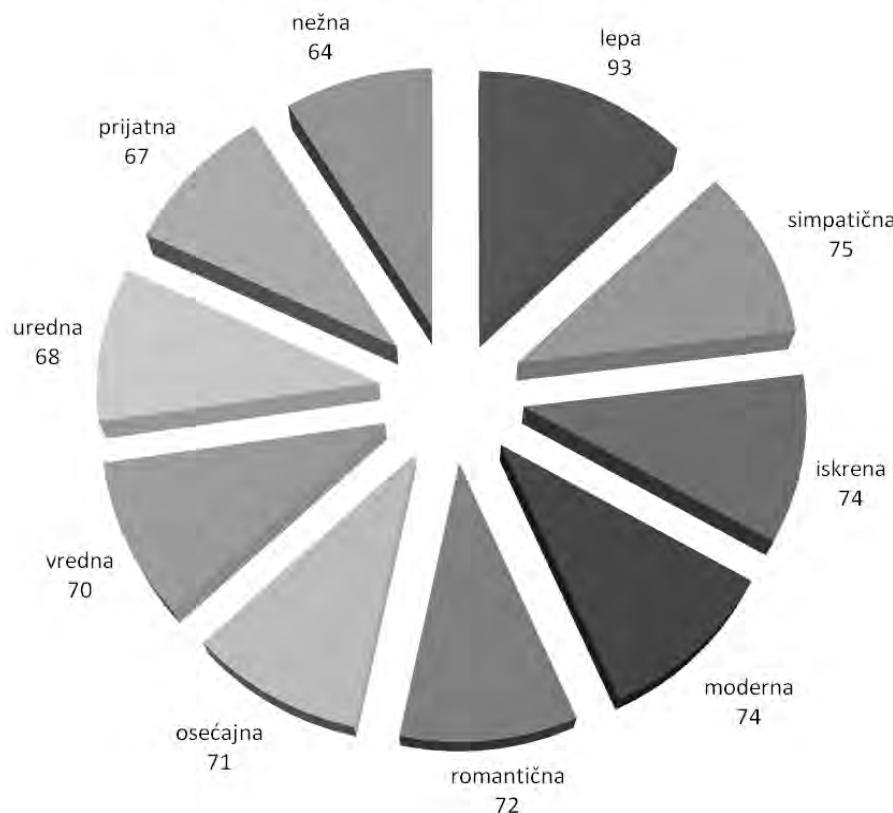
Grafikon 28: Rodni stereotipi o muškarcu

Žene sebe vide kao (u %):

lepa	93	Nežna	64	popustljiva	46
simpatična	75	Vaspitana	62	muzikalna	43
iskrena	74	Poštena	59	štedljiva	40
moderna	74	privržena porodici	57	skromna	39
romantična	72	Pažljiva	55	primerena	39
osećajna	71	Vema	54	savesna	35
vredna	70	gostoljubiva	53	nenametljiva	25
uredna	68	Strpljiva	50		
prijatna	67	Humana	46		

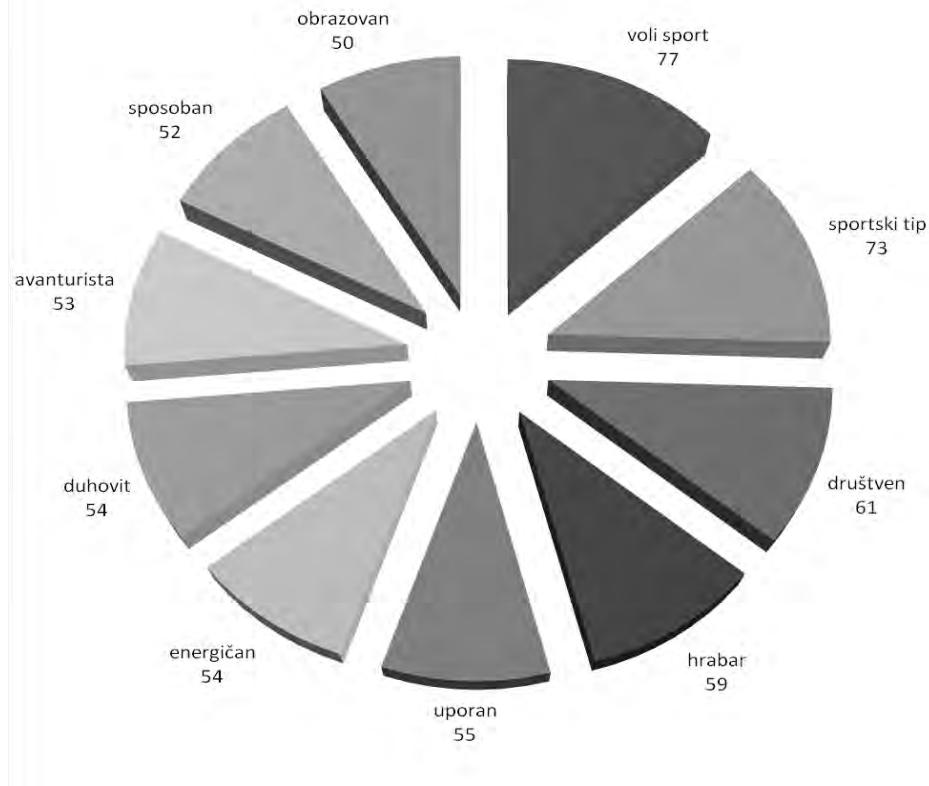
Grafikon 29: Autostereotipi žena

Žene muškarce u svojoj zajednici vide kao (u %):

voli sport	77	obrazovan	50	ambiciozan	34
sportski tip	73	Popularan	48	samopouzdan	32
društven	61	Odlučan	47	svestran	29
hrabar	59	Aktivan	45	spretan	24
uporan	55	Snalažljivi	43	požrtvovan	17
energičan	54	voli tehniku	40	objektivan	14
duhovit	54	jaka ličnost	39	samoinicijativan	12
avanturista	53	Napredan	38		
sposoban	52	Samostalan	38		

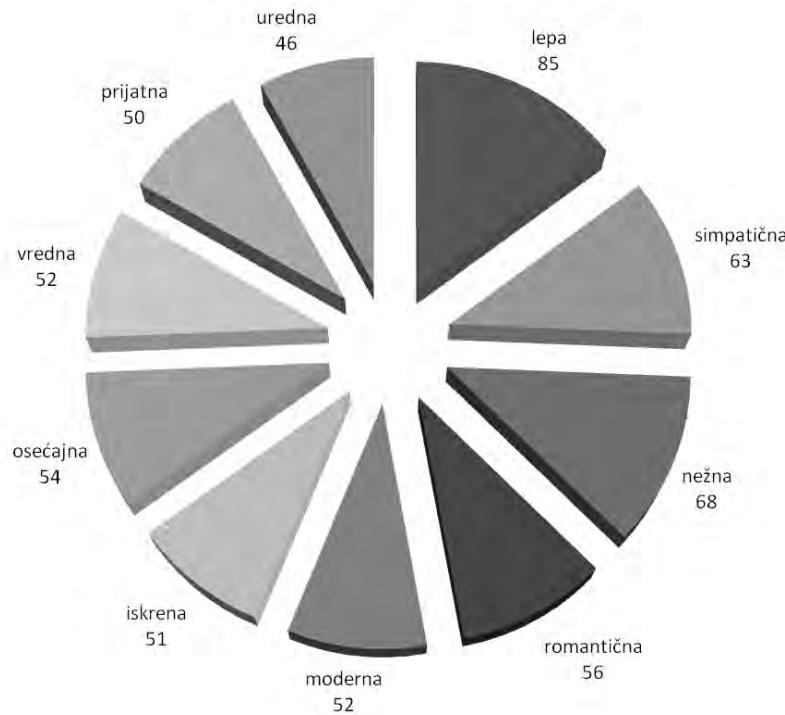
Grafikon 30: Stereotipi žena o muškarcima

Muškarci žene u svojoj zajednici vide kao (u %):

lepa	85	Uredna	46	muzikalna	33
simpatična	63	Vaspitana	45	skromna	36
nežna	68	Pažljiva	48	popustljiva	26
romantična	56	Poštena	37	štедljiva	31
moderna	52	privržena porodici	38	savesna	35
iskrena	51	Vema	37	primerena	28
osećajna	54	gostoljubiva	38	nenametljiva	19
vredna	52	Strpljiva	37		
prijatna	50	Humana	39		

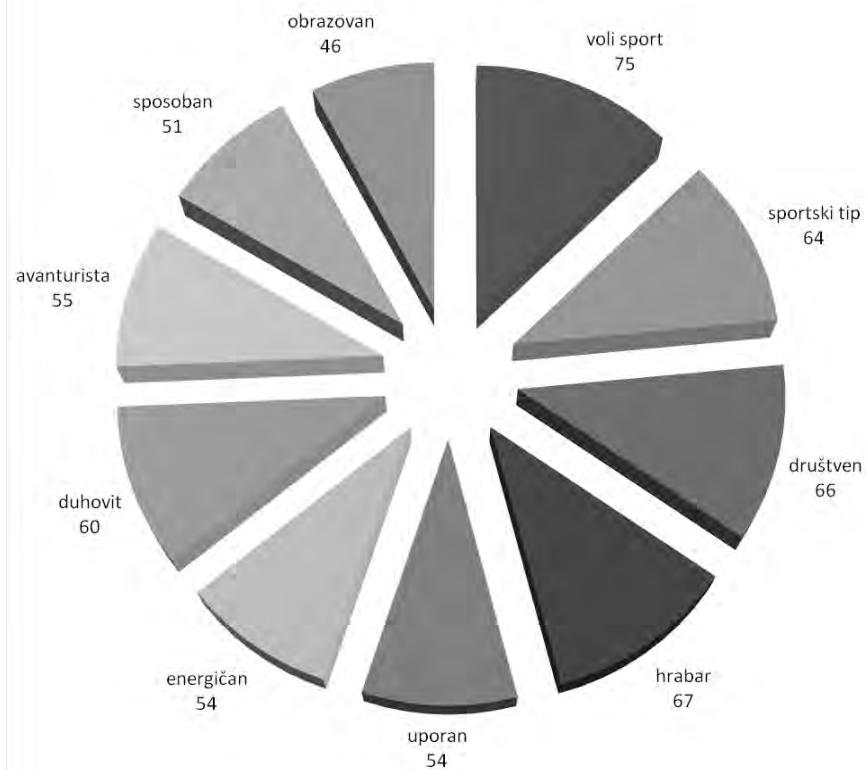
Grafikon 30: Stereotipi muškaraca o ženama

Muškarci sebe u svojoj zajednici vide kao (u %):

voli sport	75	obrazovan	46	ambiciozan	48
sportski tip	64	Popularan	58	samopouzdan	43
društven	66	Odlučan	68	svestran	39
hrabar	67	Aktivan	64	spretan	45
uporan	54	Snalažljivi	57	požrtvovan	29
energičan	54	voli tehniku	43	objektivan	24
duhovit	60	jaka ličnost	52	samoinicijativan	22
avanturista	55	Napredan	46		
sposoban	51	Samostalan	44		

Grafikon 31: Autostereotipi muškaraca

Na osnovu dobijenih rezultata možemo zaključiti da se javlja jedan obrazac koji ženu opisuje kao modernu, manje patrijarhalnu nego što je u dosadašnjim istraživanjima bilo ustanovljeno: lepa, simpatična, moderna, nežna, romantična i sl. Ovakva slika o ženi se javlja i kod žena i kod muškaraca.

U stereotipu muške uloge vidi se takođe jedan tip tzv. „sportsko - druželjubivi“ tip osobe (voli sport, sportski tip, druželjubiv, hrabar i sl.).

Zanimljivo je da slika koju o sebi imaju žene umnogome odgovara slici kojoj o njoj ima muškarac i obrnuto.

Mladi oba pola sebe opisuju pomoću atributa koji ulaze u pozitivni stereotip muške ili u pozitivni stereotip ženske uloge i ove atribute prihvataju kao svojstva koja poseduju u umerenom ili izrazitom stepenu (velika učestalost).

Kulturni stereotip kaže da je za žene poželjno da budu osećajne, vaspitane, poštene, gostoljubive, verne, uredne i sl. Te osobine se kod naših ispitanika/ca susreću u srednjoj meri pa možemo pretpostaviti da se slika o ženi polako menja u odnosu na tradicionalnu i ide ka modernoj.

Ono što je takođe uočljivo je podudarnost slike koju o sebi imaju žene i koju o njima imaju muškarci. Gotovo podudarnost te slike nam nameće pretpostavku da ma kako slika o ženi na ovom području beleži pomak od tzv. tradicionalne ona je još uvek uslovljena društvenim normama i zavisna od slike koju u suštini nameće patrijarhalno društvo.

Rezime...

Tokom septembra 2011. u Vranju, Bujanovcu i Preševu je sprovedeno istraživanje **koje je imalo za cilj da ustanovi da li i u kojoj meri** pripadnost jednoj etničkoj grupi određuje socijalno ponašanje **pojedinca prema pripadnicima svoje i pripadnicima drugih etničkih grupa, kako** pripadnici jedne etničke grupe vide pripadnike svoje grupe a kako drugih grupa **kao i kako** rodna pripadnost utiče na opažanje svog i suprotnog pola.

Istraživanjem je obuhvaćeno 224 mladih srpske, albanske i romske nacionalnosti **starosti 17 i 18 godina**. U Vranju su ispitivanjem obuhvaćeni **učenici/e Ekonomski, Medicinske i Hemijske škole** kao i **mladi u naselju Gornja Čarsija, u Bujanovcu** učenici/e **SSŠ "Sveti Sava"** i **SSŠ "Sezai Suroi"** i **mladi iz naselja Južna Morava, a u Preševu** učenici/e **Tehničke škole, Gimnazije "Skenderbeu"** i **mladi iz naselja Železnička stanica**.

Uzorak u ovom istraživanju čini 34% Srba/kinja, 35% Roma/kinja i 31% Albanaca/ki . **Od ukupnog broja ispitanih** 50% su žene.

Etnička distanca je, mera bliskosti ili udaljenosti pojedinca u odnosu na neku etničku grupaciju. Ukoliko je distanca veća, tim više utiče na ponašanje u zajednici, odnosno na nemogućnost socijalne komunikacije i učešća u zajedničkim programima koji su namenjeni unapređenju opštih uslova života.

Primenom skale za merenje etničke distance (kojom se meri 11 odnosa: Da stupim u brak, Da budemo prijatelji/ce, Da mi bude komšija/nica, Da mi bude šef/ica, Da radimo u istoj firmi, Da izlazimo na ista mesta u gradu, Da budu ravnopravni/e u organima lokalne samouprave, Da rukovodi u mojoj Republici, Da imaju autonomiju u mojoj Republici, Da stalno živi u mojoj Republici, Isključio bih ga/je iz moje Republike) dobili smo rezultate koji idu u prilog našoj pretpostavci da će postojati visoko izražena etnička distanca Srba/kinja prema Albancima/kama i obrnuto, dok je distanca u odnosu na Rome/kinje obe strane manja.

Takođe, etnička distanca je zavisna od mesta boravka jer i pored visokog procenta Albanaca/ki i Roma/kinja u Pčinjskom okrugu oni/e nisu ravnomerno raspoređeni po mestima u kojima smo vršili istraživanje što ukazuje da su između ova tri naroda postojali i postoje različiti kulturno-istorijski kao i različiti privredno-ekonomski uticaji, te da su međusobna iskustva različita.

Tako se u Vranju mnogo više odbacuju Albanci/ke nego Romi/kinje. Albanci/ke se najmanje odbacuju u Preševu, a Romi/kinje u Bujanovcu. Ovakav rezultat je u skladu sa mišljenjem da se stavovi koji utiču na ponašanje prema drugim etničkim grupama ređe formiraju u direktnim odnosima sa drugima, a daleko češće slušajući takve stavove i iskustva drugih, pre svega šta o tome putem medija govori društvena i politička elita. Posmatrana na taj način, etnička distanca jeste pre svega dirigovana medijskim predstavljanjem drugih.

Zapaža se, da se najčešće odbacuju Albanci/ke, zatim Romi/kinje, premda postoji manja učestalost odbijanja nego Albanaca/ki, ali veća nego prema Srbima koji se najčešće prihvataju.

“Negativni tretman” Albanaca/ki je očekivana posledica višegodišnjeg konflikata **njih i Srba/kinja a iz koga je proistekla netrpeljivost, osećanje ugroženosti i nepoverenja**. Romi/kinje kao grupa su potpuno marginalizovani i prema njima se ispoljava velika distanca iako za nju nema razloga u istorijskom nasleđu, aktuelnim konfliktima ili osećanju teritorijalnih pretenzija radi otcepljivanja. **Vrlo verovatno su u pitanju rasne predrasude ponikle iz njihove različitosti (jezik, običaji, izgled). Srbi/kinje se najčešće prihvataju, mada i to nije u potpunosti. Čini se kao da se ispitanici/ce ponašaju po principu što manja etnička grupa u nekom gradu, veća distanca od nje.**

Mladi Bujanovca ispoljavaju najmanju etničku distancu **u odnosu na druge, potom mladi iz Vranja dok je najizraženija kod mladih iz Preševa. Od Srba/kinja se najviše distanciraju stanovnici/e Preševa, od Albanaca/ki stanovnici/e Vranja (iako imaju najmanje direktnih kontakta), a od Roma/kinja stanovnici/e Preševa.**

Ovaj nalaz može govoriti o dve stvari: da su predrasude mnogo jače prema grupi koja se objektivno ne poznaje pa tako se u Vranju najviše distanciraju od Albanaca/ki kojih u Vranju gotovo nema, a sa druge strane je distanciranje u globalu najmanje u Bujanovcu gde je procentualno najuravnoteženija zastupljenost ova tri naroda (takođe u Bujanovcu pripadnici Romske populacije su i hrišćani i muslimani što je, iako nije ispitivano, verovatno uticalo na distanciranje).

Primetno je odsustvo značajnih razlika između polnih grupa u pogledu distanciranja, mada se žene nešto manje distanciraju od muškaraca. Najmanju distancu pokazuju žene iz Vranja, zatim iz Bujanovca i Preševa.

U celini, najmanje distanciranje beleži se kod muškaraca iz Bujanovca.

U ispitanom uzorku najveću distancu prema drugim narodima su ispoljili Albanci/ke, potom Srbi/kinje a najmanju Romi/kinje. **Do distanciranja najviše dolazi u Preševu a najmanje u Vranju.**

Osobine koje pripadnici jedne etničke grupe pripisuju pripadnicima drugih etničkih grupa (heterostereotipi) ili svojoj (autostereotipi) i to ne individualno već upravo zato što su članovi/ice grupe za koje se osobine prepostavljaju su takođe bili predmet ovog istraživanja.

Pojedine **stereotipije su veoma rasprostranjene** tj. postoji veliki stepen saglasnosti među ispitanim mladima da određena osobina opisuje pripadnike/ce neke etničke grupe.

Srbi/kinje se najčešće opisuju kao tolerantni/e, ponosni/e, druželjubivi/e, zli/e, zaostali/e, lepi/e, temperamentni/e, grubi/e, inteligentni/e i agresivni/e. Veoma mali broj ispitanika/ca misli da su Srbi/kinje nagli/e, zavidni/e i zatvoreni/e.

Albanci/ke se najčešće opisuju kao agresivni/e, drski/e, mrze druge, lepi/e, kulturni/e, zli/e, vole da vladaju, inteligentni/e, hladni/e i dobrodošni/e. Albanci/ke se retko opisuju kao praktični/e, laktaši/ce, zatvoreni/e.

Romi/kinje se, pak, najčešće opisuju kao veseli/e, dobrodošni/e, iskreni/e, vredni/e, druželjubivi/e, lepi/e, mirni/e, složni/e, gostoljubivi/e i prljavi/e, a retko kao praktični/e, laktaši/ce i negostoljubivi/e.

Primećujemo da je **slika o Albancima/kama u Vranju, gde gotovo da i ne žive izrazito negativna**, o Srbima/kinjama kao i Romima/kinjama pozitivna s tim što se u najčešće biranim osobinama Srba/kinja ne nalazi ni jedna negativna što je znak (kao i kod negativnog opisa Albanaca/ki) da su prilikom odlučivanja u velikoj meri uticale predrasude.

Romi/kinje o Albandima/kama imaju prilično negativnu sliku a o Srbima/kinjama prilično pozitivnu.

Slika Albanaca/ki i Srba/kinja o Romima/kinjama nije toliko negativna ali ipak dominiraju osobine koje ih opisuju kao dobrodošne ali glupe i nekulturne. U opisu Roma/kinja od strane Albanci/ki ne nalaze se osobine koje bi ih predstavile kao nekog ko ugrožava njih kao narod dok se u opisu Srba/kinja to može videti. Sa druge strane Srbi/kinje upravo takvima vide Albance/ke – kao narod koji ima tendencije da ugrožava druge grupe i nisu skloni da vide i njihove pozitivne osobine.

Albanci/ke, pak, iako Srbe/kinje uglavnom vide u negativnom svetu, ipak im pripisuju često i neku pozitivnu osobinu (kulturni/e, druželjubivi/e, inteligentni/e...).

I jedni i drugi su **drugu stranu opisali kao agresivne, kao one koji vole da vladaju i mrze druge.**

Paralelno sa slikom o drugima egzistira slika o sebi koja je utoliko pozitivnija što je slika o drugom negativnija. To se javlja jer se samo direktnom komparacijom može održavati uverenost u besprekornost sopstvene grupe.

Iz želje da ima pozitivno mišljenje o sebi, pojedinac izbegava loše mišljenje o sopstvenoj grupi i nastoji da veliča njene kvalitete. Kada se god vrši podela na sopstvenu i neku drugu grupu gotovo neizbežno se sopstvena nastoji istaći i predstaviti boljom od druge. To se pokazalo i ovog puta.

Generalno gledano može se uočiti blaga **tendencija Srba/kinja da druge narode više opisuju u negativnom svetlu nego oni njih**.

Albanci/ke sebe najčešće opisuju kao lepe, kulturne, dobrodušne, inteligentne, tolerantne, čiste, vredne, druželjubive, iskrene i razumne.

Srbi/kinje sebe vide kao lepe, inteligentne, vesele, gostoljubive, kulsume, druželjubive, vredne, hrabre dobrodušne i ponosne.

Romi/kinje sebe takođe vide u pozitivnom svetlu. Oni/e su veseli/e, dobrodušni/e, iskreni/e, vredni/e, složni/e, lepi/e, mirni/e, hrabri/e, snalažljivi/e i gostoljubivi/e.

Heterostereotip Srba/kinja o Albancima/kama ekstremno negativen i prilično rasprostranjen, a autostereotip prilično pozitivan i takođe uniforman. Autostereotip Albanaca/ki je takođe prilično pozitivan i uniforman a heterostereotip o Srbima/kinjama prilično negativen.

Kada jedna grupa počne da se doživljava kao najispravnija, najmoralnija, superiornija od drugih, to je pre ili kasnije natera da povuče granice između sebe i tih drugih. U tako omeđanoj grupi se neminovno razvije osećanje ugroženosti zbog čega se prekida komunikacija sa inferiomijima od sebe i grupa se okreće izolaciji.

U mnogim kulturama, muške osobine se tradicionalno vrednuju kao superiorne u odnosu na ženske. Ovi stereotipi su problematični jer ne uzimaju u obzir stvarne raznolikosti rodova i seksualnosti u ljudskoj populaciji. U stvari, rodne različnosti postoje mnogo više kao suptilne razlike koje rezultiraju u kombinovanim ženskim i muškim karakteristikama u svakoj osobi nego kao binarna opozicija dva roda.

Na osnovu dobijenih rezultata možemo zaključiti da se javlja jedan obrazac koji **ženu opisuje kao modernu, manje patrijarhalnu nego što je u dosadašnjim istraživanjima bilo ustanovljeno: lepa, simpatična, moderna, nežna, romantična i sl.** Ovakva slika o ženi se javlja i kod žena i kod muškaraca.

U stereotipu **muške uloge vidi se takođe jedan tip tzv. „sportsko - druželjubivi“ tip osobe (voli sport, sportski tip, druželjubiv, hrabar i sl.).**

Zanimljivo je da slika koju o sebi imaju žene umnogome odgovara slici kojoj o njoj ima muškarac i obrnuto.

Mladi oba pola sebe opisuju pomoću atributa koji ulaze u pozitivni stereotip muške ili u pozitivni stereotip ženske uloge i ove atribute prihvataju kao svojstva koja poseduju u umerenom ili izrazitom stepenu (velika učestalost).

Kulturni stereotip kaže da je za žene poželjno da budu osećajne, vaspitane, poštene, gostoljubive, verne, uredne i sl. Te osobine se kod naših ispitanika/ca susreću u srednjoj meri pa možemo pretpostaviti da se slika o ženi polako menja u odnosu na tradicionalnu i ide ka modernoj.

Ono što je takođe uočljivo je **podudarnost slike koju o sebi imaju žene i koju o njima imaju muškarci.** Gotovo podudarnost te slike nam nameće pretpostavku da ma kako slika o ženi na ovom području beleži pomak od tzv. tradicionalne ona je još uvek **uslovljena društvenim normama i zavisna od slike koju u suštini nameće patrijarhalno društvo.**

Etnička distanca i etnički i rodni stereotipi mladih na jugu Srbije (u Vranju, Preševu i Bujanovcu)

Autori: Nataša Milosavljević, Milena Dimitrijević, Vesna Cvetković, Zoran Dumićević

Oktobar 2011

NVO NEXUS—Vranje

Adresa: Nemanjina 21.

17500 Vranje

Tel: +381 17 431 484,

Fax: +381 17 431 484

e-mail: nexusvranje@gmail.com

web: www.nexusvranje.com

Peacebuilding and Inclusive Local Development (PBILD)

UN Bujanovac Field Office

Adresa: Karađorđa Petrovića bb, 1

7520 Bujanovac

Tel: +381 17 654 705,

Fax: +381 17 654 710

Web: <http://rs.one.un.org/pbild/>

Web: www.undp.org.rs

“Ova publikacija je napravljena uz finansijsku pomoć PBILD –a.

Za sadržaj publikacije isključivo je odgovorna NVO NEXUS—Vranje i ne predstavlja zvanični stav PBILD-a.”

Projekat finansira PBILD